

ปฏิบัติการของ
ผู้มีความสัมพันธ์แบบพหุรัก
ในสังคมไทย
Practices of
Polyamorous Relationships
in Thai Society

นัชชา ณะสมบัติ (Natcha Thanasombat)¹
อัมพร จิรัฏติกร (Amporn Jirattikorn)²

¹สาขาอาเซียนศึกษา, คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ASEAN Studies, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University

²ภาควิชาสังคมศาสตร์กับการพัฒนา,
คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Department of Social Science and Development,
Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University
Corresponding author email: amporn.j@cmu.ac.th
(Received: May 20, 2025/ Revised: July 09, 2025/
Accepted: October 02, 2025)

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งสำรวจประสบการณ์ของบุคคลที่มีความสัมพันธ์แบบพหุรักในสังคมไทย โดย “พหุรัก” หมายถึง รูปแบบความสัมพันธ์เชิงรักหรือทางเพศกับคนมากกว่าหนึ่งคน โดยที่ทุกฝ่ายรับรู้และยินยอม งานวิจัยตั้งคำถามหลักเกี่ยวกับ (1) เหตุผลและเงื่อนไขในการเข้าสู่ความสัมพันธ์พหุรักและมุมมองต่อตนเอง (2) รูปแบบการดำเนินชีวิตภายใต้บริบทสังคม ความรัก เพศ และการทำงาน และ (3) ปฏิกริยาทางสังคมรวมถึงแนวทางการปรับตัวของผู้ที่มีความสัมพันธ์ลักษณะนี้ การศึกษาใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง 5 คน ซึ่งมีความหลากหลายในกลุ่มรักต่างเพศ กลุ่มรักเพศเดียวกัน และกลุ่มที่รักได้หลายเพศ โดยดำเนินการสัมภาษณ์ผ่านช่องทางออนไลน์เพื่อคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า กระบวนการเข้าสู่ความสัมพันธ์พหุรักของกลุ่มตัวอย่างนั้นมีความหลากหลายทั้งเหตุผลและเงื่อนไข และเต็มไปด้วยพลวัตของการต่อรองและการจัดการกับความรู้สึกส่วนตัวและบริบทสังคม นิยาม “พหุรัก” ในมุมมองของกลุ่มตัวอย่างไม่ได้มีสูตรสำเร็จตายตัว แต่เกิดจากการสื่อสารอย่างเปิดเผยและการตกลงร่วมกันบนฐานของความสมัครใจและซื่อตรงต่อทุกฝ่าย กลุ่มตัวอย่างต้องเผชิญกับการตีตราและอคติทางสังคมจากบรรทัดฐานรักคู่เดียวในสังคมไทย แต่ส่วนใหญ่นำเสนอมุมมองเชิงบวกต่ออัตลักษณ์ของตนเอง ประสบการณ์เชิงบวกดังกล่าวสะท้อนพลวัตการต่อรองกับแรงกดทับและอคติทางสังคมที่แตกต่างไปตามภูมิหลัง เพศสภาวะ และทุนของแต่ละบุคคล ความสัมพันธ์พหุรักในกลุ่มตัวอย่างยังสะท้อนมิติการตัดบรรจบกัน (intersectionality) ของอำนาจ ชนชั้น เพศ และทุน ที่หล่อหลอมรูปแบบ ประสบการณ์ และโอกาสของแต่ละคน ทั้งยังชี้ให้เห็นว่าการปฏิบัติการพหุรักในสังคมไทย คือการต่อรองกับวัฒนธรรมกระแสหลัก และศีลธรรมร่วมสมัย ไม่ใช่การจำลองแบบจากตะวันตกอย่างตรงไปตรงมา

คำสำคัญ: พหุรัก, ความสัมพันธ์มากกว่าสองคน, การตีตราทางสังคม, ความหลากหลายทางเพศ

Abstract

This study explores the experiences of individuals engaged in polyamorous relationships in Thai society. “Polyamory” here refers to forms of romantic or sexual relationships involving more than one partner, with the knowledge and consent of all parties. The research focuses on three main questions: (1) the reasons and conditions for entering polyamorous relationships and participants’ self-perceptions, (2) lifestyles within the social, romantic, sexual, and work domains, and (3) social reactions and the coping strategies of those in such relationships. The study draws on in-depth interviews with five participants, representing diversity among heterosexual, homosexual, and bisexual groups. To protect participants’ privacy, the interviews were conducted online.

The findings reveal that the processes of entering polyamorous relationships varied widely in terms of motivations and conditions, and were characterized by ongoing negotiations and the management of personal feelings in relation to social contexts. From the participants’ perspectives, “polyamory” does not have a fixed or formulaic definition but is grounded in open communication, mutual agreement, voluntariness, and honesty among all parties. The participants faced stigma and prejudice stemming from monogamous norms in Thai society; however, most expressed positive views of their own identities. These positive experiences illustrate the dynamics of negotiating against social pressures and biases, shaped by individual backgrounds, gender identities, and resources. The polyamorous relationships of the participants further reflect the intersectionality of power, class, gender, and capital, which shape each person’s relationship patterns, experiences, and opportunities. The study also highlights that the practice of polyamory in Thai society represents negotiations with mainstream culture and social morality, rather than a straightforward imitation of Western models.

Keywords: Polyamory, Non-monogamy, Stigmatization, Intersectionality

บทนำ

ความสัมพันธ์พหุรัก หรือ polyamory เป็นรูปแบบหนึ่งของความสัมพันธ์ที่บุคคลในความสัมพันธ์ตกลงใจที่จะมีความรัก ความผูกพันและเพศสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ มากกว่าหนึ่งคน โดยมีเงื่อนไขว่าต้องมีการตกลงปลงใจร่วมกันของคนทุกฝ่าย มิใช่การลักลอบหรือแอบทำโดยที่อีกฝ่ายไม่เห็นด้วย (ภาณุ สหัสสถานนท์ 2565) คำว่า polyamory เกิดจากการรวมคำว่า poly ที่มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกแปลว่า “มากมาย” กับคำว่า amory ที่มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินแปลว่า “รัก” (Anapol 2010) แนวคิดนี้ถูกจัดอยู่ภายใต้กรอบความสัมพันธ์แบบ Consensual Non-Monogamy (CNM) หรือ “การมีความสัมพันธ์แบบไม่ผูกพันกับคนเดียวที่ทุกฝ่ายยินยอม” ซึ่งรวมถึง 1) ความสัมพันธ์แบบพหุรัก (polyamory) และ 2) ความสัมพันธ์แบบเปิด (open relationship) ความต่างของรูปแบบความสัมพันธ์สองแบบนี้คือ พหุรักเน้นทั้งความสัมพันธ์ทางกายและใจในหลายฝ่าย ขณะที่ความสัมพันธ์แบบเปิดจำกัดเพียงความสัมพันธ์ทางกาย โดยไม่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ความผูกพัน (ภาณุ สหัสสถานนท์ 2565)

แม้ในสังคมไทยอาจเคยมีความสัมพันธ์แบบไม่ผูกพันกับคู่รักเพียงคนเดียวมาก่อน แต่แนวคิดพหุรักที่ทุกฝ่ายยินยอมพร้อมใจเป็นสิ่งที่เพิ่งมีการพูดถึง และสามารถมองได้ว่าเป็นอิทธิพลจากตะวันตกซึ่งเชื่อมโยงกับขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเสรีภาพทางเพศและสิทธิทางเพศสภาพตั้งแต่คริสต์ทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมา (Anapol 2010; Sheff 2012) ในไทย แนวคิดนี้ได้รับความสนใจมากขึ้นผ่านการเปิดเผยความสัมพันธ์ของคนดังและกลุ่มเพศทางเลือก เช่น เบน ชลาทิศ และคู่รัก/กลุ่มรักสามคนที่ไปออกรายการโทรทัศน์ *Couple or Not? คู่ไหน..ใช่เลย* จนเกิดกระแสตอบรับทั้งเชิงบวกและลบในสื่อสังคมออนไลน์ (ผู้จัดการออนไลน์ 2562; ZENSE MORE 2562; 2564)

นอกเหนือไปจากนั้น จะพบว่าความสัมพันธ์พหุรักที่ได้รับการเปิดเผยต่อสาธารณะมักเกิดกับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ โดยเฉพาะเกย์ชาย หรือผู้ชายที่มีภรรยาหลายคน ขณะที่กรณีผู้หญิงมีสามีหลายคนแทบไม่ปรากฏ เนื่องจากบรรทัดฐานชายเป็นใหญ่ยังคงกำหนดความหมายของความสัมพันธ์หลายคน ผู้ชายที่มีคู่อย่างเปิดเผยมักถูกมองว่าเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจและบารมี แต่หากเป็นผู้หญิงกลับถูกประณาม เช่นกรณี ตุลย์ นันนภัส เอี้ยวสกุล พิธีกรรายการ *Divas Cafe* ที่เผยแพร่ภาพแฟนหนุ่มสองคน และมีคนคุยอีกหนึ่งคนในแพลตฟอร์ม X กลับถูกกล่าวหาว่าไม่รู้จั๊กพอ นอกใจ และคงเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ยั่งยืน (VOICE TV 2567)

การศึกษาเรื่องพหุรักในบริบทสังคมไทยยังมีอยู่น้อยมาก มีงานเดียวที่เกี่ยวข้องโดยตรงคือ “ภาพแทนความสัมพันธ์แบบ ‘พหุรัก’ (polyamory) ในสื่อออนไลน์ของไทย” (ธมนวรรณ ศรีชนะ และ พงษ์ศักดิ์ รัตนวงศ์ 2563) ที่ชี้ว่าสื่อมีความพยายามถ่ายทอดความหมายของความสัมพันธ์พหุรักในทั้งแง่บวกและลบ ที่ผ่านมา ยังไม่เคยมีงานศึกษาถึงประสบการณ์ตรงของผู้ที่อยู่ในความสัมพันธ์เช่นนี้ ด้วยช่องว่างขององค์ความรู้ดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงมุ่งทำความเข้าใจพหุรักผ่านประสบการณ์ของผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง รวมถึงศึกษาปัจจัยที่นำไปสู่การเข้าสู่ความสัมพันธ์ การนิยามตนเอง และปฏิบัติของสังคมต่อผู้ที่มีความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ โดยมีคำถามวิจัยหลัก ได้แก่

- 1) การตัดสินใจเข้าสู่ความสัมพันธ์แบบพหุรักมาจากเหตุผลและเงื่อนไขใด และบุคคลที่อยู่ในความสัมพันธ์เช่นนี้มีมุมมองต่อตนเองอย่างไร
- 2) การดำเนินชีวิตของผู้ที่อยู่ในความสัมพันธ์แบบพหุรักเป็นอย่างไร ภายใต้บริบทของสังคม ความรัก เพศ และการทำงาน
- 3) บุคคลที่มีความสัมพันธ์แบบพหุรักเผชิญกับปฏิริยาทางสังคมในรูปแบบใดบ้าง และพวกเขามีกลไกหรือแนวทางในการปรับตัวต่อปฏิริยาเหล่านั้นอย่างไร

แนวคิดพหุรัก (Polyamory)

นักวิชาการหลายคน que ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์พหุรักชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์แบบนี้มีเงื่อนไขสำคัญคือ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องยินยอมและตกลงใจร่วมกัน ไม่ใช่การกระทำโดยลับหรือการแอบคบโดยที่อีกฝ่ายไม่รับรู้หรือไม่ยินยอม (Anapol 2010; Sheff 2012; Brunning 2018) นอกจากคำว่าพหุรัก และความสัมพันธ์แบบเปิดแล้ว ยังมีคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องหรือทับซ้อนกับแนวคิดของความสัมพันธ์พหุรัก เช่น “Consensual Non-Monogamy” (CNM) หรือ “Ethical Non-Monogamy” (ENM) ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์

ที่ทุกฝ่ายยินยอมโดยปราศจากการบีบบังคับ โดยเน้นความโปร่งใสและจริยธรรม อย่างไรก็ตาม ในบางกรณี polyamory และ CNM ก็ถูกใช้งานแยกกันอย่างสิ้นเชิง โดย CNM มีนิยามที่เปิดกว้างกว่า คือทุกฝ่ายสามารถมีความสัมพันธ์กับคนหลายคนได้ โดยความสัมพันธ์นั้น ๆ อาจเป็นเพียงความสัมพันธ์ทางกายเพียงอย่างเดียว หรือทางใจด้วยก็ได้ ในขณะที่ polyamory เน้นย้ำถึงความสัมพันธ์ที่ทุกฝ่ายต้องมีความผูกพันทางอารมณ์ต่อกัน (Anapol 2010; Sheff 2012)

Haritaworn, Lin, และ Klesse (2006, 517-518) ชี้ว่าแนวคิด polyamory ที่เกิดขึ้นในตะวันตกนั้นพัฒนามาจากรากฐานสำคัญสองประการ ประการแรกคือ ขบวนการสตรีนิยมที่วิพากษ์สถาบันการแต่งงานในฐานะที่เป็นเครื่องมือหนุนเสริมอำนาจชายเหนือหญิง การวิพากษ์นี้นำไปสู่การให้คุณค่ากับอิสรภาพในความสัมพันธ์ ประการที่สองเกิดจากขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มเพศทางเลือกที่พยายามเปิดพื้นที่ให้กับรูปแบบความสัมพันธ์ที่ไม่ยึดติดกับคู่เดียว Haritaworn, Lin, และ Klesse (2016) ยังเห็นว่า ความสัมพันธ์แบบไม่ผูกขาดนี้มีบทบาทสำคัญต่อแนวคิดปลดปล่อยทางเพศ ซึ่งหล่อหลอมวัฒนธรรมและการเมืองของขบวนการทางสังคมต่าง ๆ ในยุคต่อมา การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีความสำคัญต่อวงการสังคมนิยมใหม่ เพราะช่วยขยายพื้นที่สำหรับความเข้าใจและปฏิบัติการทางเพศที่มีความยืดหยุ่นและเป็นอิสระจากข้อจำกัดดั้งเดิม

ในศตวรรษที่ 20 และ 21 ความสัมพันธ์พหุรักไม่เพียงแต่ได้รับการยอมรับมากขึ้น แต่ยังกลายเป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์วัฒนธรรมและสื่อกระแสหลัก เช่น ในซีรีส์ *Riverdale* (2017) ที่ตัวละครทั้งสี่มีความรักต่อกันแบบไม่จำกัดคู่, *Succession* (2018-2023) ที่ตั้งคำถามถึงความศักดิ์สิทธิ์ของการครองรักแบบผัวเดียวเมียเดียว, *The White Lotus* (Season 2, 2022) ที่สะท้อนชีวิตคู่ในบริบทของการเปิดความสัมพันธ์อย่างลับ ๆ เพื่อต่อชีวิตคู่โดยไม่ต้องหย่า, *House of Cards* (Netflix, 2013-2018) ที่มีตัวละครเกี่ยวข้อรักหลายคนและอยู่ร่วมกันอย่างเป็นครอบครัว และ *You Me Her* (Netflix, 2016-2020) ที่พูดถึงความสัมพันธ์สามคน ทั้งหมดนี้สะท้อนการเปิดทางเลือกให้กับความสัมพันธ์แบบใหม่ที่ต่างไปจากเดิม ขณะเดียวกัน ครอบครัวก็ได้กลายเป็นสถาบันที่มีความยืดหยุ่นและอิสระมากขึ้น

หากแบ่งตามรูปแบบของการมีปฏิสัมพันธ์ ความสัมพันธ์พหุรักจะสามารถแบ่งออกเป็น 6 ประเภทหลัก (Lockett 2022) ดังนี้

1. Hierarchical

เป็นความสัมพันธ์ที่มีลำดับชั้นชัดเจน เช่น คู่หลักที่แต่งงานหรืออยู่ร่วมกัน จะมีสถานะสูงกว่าคู่อรอง ความสัมพันธ์รองสามารถมีได้ トラバドที่ไม่ก้าวล้ำสถานะของคู่หลัก

2. Non-hierarchical

ทุกฝ่ายในความสัมพันธ์มีสถานะเท่าเทียมกัน ไม่มีการจัดลำดับความสำคัญ แม้แต่ละคนจะมีบทบาทต่างกัน ทุกคนต้องได้รับการยอมรับและปฏิบัติอย่างให้เกียรติเสมอ

3. Poly-fidelity

เป็นรูปแบบหนึ่งของความสัมพันธ์แบบไม่มีลำดับชั้น แต่มีข้อตกลงชัดเจนว่าจะไม่มีการมีใครรักหรือนอนกับผู้อื่นนอกกลุ่ม แม้เริ่มต้นจาก 3 หรือ 4 คน ความสัมพันธ์ก็จะคงไว้เพียงเท่านั้น

4. Vee

ประกอบด้วยบุคคล 3 คน โดยมีหนึ่งคนเป็นจุดศูนย์กลางที่มีความสัมพันธ์กับอีกสองคน แต่อีกสองคนไม่ได้มีความสัมพันธ์ทางเพศหรือโรแมนติกต่อกัน

5. Mono-poly

เกิดจากคู่หนึ่งที่ฝ่ายหนึ่งเป็น monogamous (ผูกพันกับคนเดียว) ขณะที่อีกฝ่ายเป็น polyamorous (มีความสัมพันธ์หลายคนได้) โดยทุกฝ่ายต้องยินยอมและสื่อสารกันอย่างชัดเจน

6. Solo-poly

ผู้ที่มีความสัมพันธ์พหุรักแต่ยังให้ความสำคัญกับความเป็นอิสระส่วนตัว เช่น ไม่อาศัยอยู่กับคู่อรัก หรือไม่มีพันธะผูกมัดในรูปแบบครอบครัวแบบดั้งเดิม

ในขณะที่ Jillian Deri (2015) ในหนังสือเรื่อง *Love's Refraction: Jealousy and Compersion in Queer Women's Polyamorous Relationships* เสนอความสัมพันธ์แบบ polyamory ที่คล้ายคลึงกับที่กล่าวมาข้างต้นแต่มีความหลากหลายมากกว่า รวมถึง อย่างเช่น Triad (Thruple) หมายถึงความสัมพันธ์สามคนที่ผูกพันกันหมด Quad ความสัมพันธ์กลุ่มสี่คน Moresome ความสัมพันธ์ที่มีสมาชิกทางเพศหรืออารมณ์ ตั้งแต่ห้าคนขึ้นไป หรือ Relating-ship ความสัมพันธ์ที่อยู่ระหว่างโรแมนติกกับเพื่อน เน้นอารมณ์มากกว่าสถานะและไม่จำเป็นต้องมีลำดับชั้น

ที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าในกลุ่ม polyamory เอง ก็มีรูปแบบ ความสัมพันธ์ที่มีความหลากหลายสูง Brunning (2018) ชี้ว่าหัวใจสำคัญของ polyamory คือการพูดคุยและตกลงอย่างชัดเจนในการเปิดโอกาสให้มีความสัมพันธ์กับคนหลายคน โดยโปร่งใส ซื่อตรง และเคารพขอบเขตซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์เหล่านี้อาจไม่จำเป็นต้องหมายถึงความรักหรือเพศสัมพันธ์เสมอไป เช่น ในบางกรณี ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจมีความต้องการทางเพศต่ำแต่ก็เปิดโอกาสให้คู่มีความสัมพันธ์ทางกายกับผู้อื่น หรือบางคู่ให้ความสำคัญกับความใกล้ชิดทางใจเป็นหลัก ความสัมพันธ์อาจมีทั้งแบบโครงสร้าง ลำดับชั้น เช่น คู่หลักอยู่ด้วยกัน แบ่งเวลาดูแลลูก หรือแบบไม่ลำดับชั้น เช่น รูปแบบ Vee ที่คนหนึ่งมีความสัมพันธ์กับสองคน โดยทั้งสองคนนั้นไม่มีความเกี่ยวข้องต่อกันโดยตรง

ทั้งนี้ควรกล่าวด้วยว่าแม้ว่าบางความสัมพันธ์ เช่น “thruple” หรือ “triad” ซึ่งหมายถึงรูปแบบเฉพาะของความสัมพันธ์เชิงรักหรือทางเพศระหว่างสามคนที่อยู่ ร่วมกันในลักษณะความสัมพันธ์แบบปิดหรือกึ่งปิด จะอยู่ภายใต้กรอบของ polyamory (Deri 2015, 27) แต่ polyamory มีความหมายที่กว้างกว่า โดยครอบคลุมถึงวิถีชีวิตหรือ ปรัชญาความสัมพันธ์ที่ทุกฝ่ายตกลงยอมรับว่าจะมีความสัมพันธ์โรแมนติกหรือทางเพศ กับคนมากกว่าหนึ่งคนในเวลาเดียวกัน ในเชิงแนวคิด polyamory เป็น “กรอบความคิด” ที่ยืนยันสิทธิและการเลือกความสัมพันธ์หลายฝ่ายโดยสมัครใจ (Anapol 2010; Sheff 2012) ในขณะที่ thruple เป็น “รูปแบบการใช้ชีวิตจริง” ของความสัมพันธ์สามฝ่าย ในบางกรณี thruple มุ่งเน้นเพียงการอยู่ร่วมกันของคนสามคน โดยไม่ได้วางอยู่บน อัตลักษณ์หรือการเคลื่อนไหวเชิงการเมืองทางเพศแบบ polyamory

Brunning (2018) ชี้ว่าผู้ที่อยู่ในความสัมพันธ์แบบพหุรักมักเผชิญกับการตีตรา และข้อคัดค้านจากสังคม เช่น มุมมองที่ว่าความสัมพันธ์เช่นนี้คือการเปลี่ยนคู่อย่าง บริโภคนิยม ขาดความมั่นคงหรือความลึกซึ้งทางอารมณ์ และอาจกระจายความรัก

จน “บางเกินไป” เนื่องจากทรัพยากรทางจิตใจและเวลาในการดูแลความสัมพันธ์แต่ละคู่มีจำกัด ซึ่งอาจนำไปสู่ความล้มเหลวในบางความสัมพันธ์ อีกทั้งพหุรักยังถูกมองว่าเสี่ยงไม่มีเสถียรภาพ และหากเผชิญวิกฤตอาจเกิดความตึงเครียดและปัญหารุนแรง หลายคนเชื่อว่าความสัมพันธ์ลักษณะนี้นำไปสู่ความหึงหวงและอารมณ์ด้านลบ ซึ่งข้อกังวลเหล่านี้ส่วนใหญ่พบในบริบทสังคมตะวันตก จึงน่าสนใจที่จะศึกษาว่า ผู้ที่ใช้ชีวิตแบบ polyamory ในสังคมไทยพบเจอปัญหาหรือข้อวิจารณ์ในลักษณะเดียวกันหรือไม่ และประสบการณ์ในบริบทไทยมีความเหมือนหรือแตกต่างจากต่างประเทศอย่างไร

นอกเหนือจากข้อคัดค้านและความกังวลที่กล่าวมาแล้ว ผู้ที่มีความสัมพันธ์แบบพหุรักยังต้องเผชิญกับแรงกดดันและปัญหาในชีวิตจริงอันเนื่องมาจากการตีตราและการจัดการทางอารมณ์ งานวรรณกรรมเกี่ยวกับ polyamory ส่วนใหญ่ (Bunning 2018; Haritaworn, Lin, and Klesse 2006; Veenat 2020) ชี้ให้เห็นตรงกันว่าผู้ที่อยู่ในความสัมพันธ์นี้มักถูกเหมารวมว่านอกใจหรือผิดศีลธรรม ในด้านจิตใจ ผู้ที่มีความสัมพันธ์พหุรักยังต้องเผชิญกับความท้าทายอย่างมาก ทั้งในแง่ข้อจำกัดส่วนตัวและแรงกดดันทางสังคม รวมถึงต้องมีทักษะในการจัดการทางอารมณ์ทั้งของตนเองและของผู้อื่นอย่างเข้มข้นและมากกว่าปกติ เพราะต้องรับมือกับชีวิตจิตใจของคนหลายคนพร้อมกัน ความท้าทายเหล่านี้ทำให้ความสัมพันธ์ชนิดนี้มักถูกมองว่าไม่ยั่งยืน และหลายคนเลือกที่จะใช้ชีวิตในรูปแบบนี้โดยไม่เปิดเผยตัวตนต่อสังคม

สำหรับเด็กที่อยู่ในครอบครัวพหุรัก ในงานศึกษาชื่อ *The Polyamorists Next Door* ของ Sheff (2013) พบว่า เด็กที่เติบโตในครอบครัวความสัมพันธ์พหุรักมักได้รับประโยชน์จากการมีผู้ใหญ่หลายคนคอยดูแล เอาใจใส่ และร่วมกันแบ่งปันทรัพยากร อย่างไรก็ตาม Veenat (2020) แย้งว่า ด้วยโครงสร้างความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน ครอบครัว polyamory อาจเผชิญกับปัญหาหลายประการ เช่น สิทธิในการปกครองบุตรร่วม ความสัมพันธ์กับญาติคนอื่น ความสับสนของเด็กเกี่ยวกับการเรียกพ่อ/แม่เลี้ยงหรือบทบาทของสมาชิกคนใหม่ ตลอดจนผลกระทบทางจิตใจที่อาจเกิดขึ้นกับเด็กจากการที่พ่อแม่มีความสัมพันธ์กับหลายคน ทั้งนี้ คนที่อยู่ในครอบครัวพหุรักมองว่าปัญหาเหล่านี้ส่วนใหญ่เกิดจากบรรทัดฐานของสังคมที่ยังยึดติดกับแบบอย่างครอบครัวคู่เดียว ทำให้ขาดต้นแบบของครอบครัวหลากหลายรูปแบบ พ่อแม่ในครอบครัวพหุรักจึงต้องหาวิธีใหม่ ๆ ในการปรับตัวและสื่อสารกับลูก ๆ เพื่อให้เด็กสามารถเข้าใจและปรับตัวเข้ากับรูปแบบความสัมพันธ์ที่แตกต่างจากครอบครัวส่วนใหญ่ในสังคม

เมื่อพิจารณาจากข้อถกเถียงข้างต้น จะเห็นได้ว่า polyamory ทำทลายแนวคิดครอบครัวและการสมรสแบบดั้งเดิมในสังคมตะวันตก อย่างไรก็ตาม แม้ว่าแนวคิดนี้จะวิพากษ์บรรทัดฐานแบบหนึ่งอยู่ แต่ตัวมันเองก็ถูกวิจารณ์ว่ากำลังสร้างบรรทัดฐานอีกแบบหนึ่งเช่นกัน กล่าวคือเป็นวิถีปฏิบัติของคนผิวขาวและชนชั้นกลางเพียงเท่านั้น มีข้อจำกัดในการเปิดรับกลุ่มชายขอบหรือผู้มีอัตลักษณ์ทางเพศที่แตกต่างออกไป Noël (2006) วิเคราะห์หนังสือคู่มือแนะนำแนวทางการใช้ชีวิตแบบ polyamory จำนวน 12 เล่ม ที่ได้รับความนิยมในสหรัฐฯ พบว่าส่วนใหญ่เขียนโดยคนผิวขาวชนชั้นกลางและมีการศึกษาซึ่งมีอำนาจนำทางเชื้อชาติ งานวิชาการเกี่ยวกับ polyamory ที่ผ่านมามีแนวโน้มเสนอความสัมพันธ์นี้ในสังคมคนผิวขาว มีเพียงงานไม่กี่ชิ้นเท่านั้น เช่น Ho (2006) ที่เสนอมุมมองคนที่อยู่ในความสัมพันธ์พหุรักในฮ่องกง นักวิชาการหลายคน (Haritaworn, Lin, and Klesse 2006; Noël 2006; Ho 2006) จึงวิพากษ์ว่า สุดท้ายแล้วแนวคิด polyamory ที่ขาดการให้พื้นที่กับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ อาจกลายเป็นแนวคิดที่ตอบสนองเฉพาะกลุ่มอภิสิทธิ์ชนชั้นกลางผิวขาวเท่านั้น

สำหรับสังคมไทย การมองว่าพหุรักเป็นกรอบความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองเรื่องเพศ อาจจะตีกรอบประสบการณ์ของกลุ่ม consensual non-monogamy มากเกินไป ในบางกรณี ผู้ที่มีความสัมพันธ์ลักษณะนี้อาจไม่ได้มีเจตนาทำทลายบรรทัดฐาน monogamy ตั้งแต่ต้น แต่ความสัมพันธ์ของพวกเขาก็ยังสามารถอธิบายได้ภายใต้กรอบ polyamory และในบางครั้ง การตระหนักว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นการทำทลายบรรทัดฐานคู่รักคู่เดียวอาจเกิดขึ้นภายหลังจากที่เข้าสู่ความสัมพันธ์แล้ว นอกจากนี้ การทำความเข้าใจพหุรักในบริบทไทยยังจำเป็นต้องคำนึงถึงแนวคิด “intersectionality” ที่ Haritaworn, Lin, และ Klesse (2016) เสนอมาใช้พิจารณา โดยคำนึงถึงการตัดบรรจบกันของอำนาจ เพศ สถานะ ชนชั้น และบริบทสังคมวัฒนธรรมของแต่ละบุคคล การศึกษาความสัมพันธ์พหุรักในบริบทไทยจึงควรมองให้เห็นทั้งพลวัตเชิงวัฒนธรรม อำนาจ และทุนที่เกี่ยวข้อง มิใช่เพียงแค่ผลของการรับอิทธิพลตะวันตกหรือการเคลื่อนไหวทางการเมืองเรื่องเพศเท่านั้น

สังคมไทยกับความสัมพันธ์พหุรัก

วัลลีย์ นวลหอม และคณะ (2563) ศึกษาเรื่องค่านิยมการมีผัวเมียและการแต่งงานของสังคมไทย พบว่าในอดีต ชนชั้นสูงในสมัยสุโขทัยและอยุธยา มีการยอมรับความสัมพันธ์แบบมีภรรยาหลายคน อย่างไรก็ตาม การมีภรรยาหลายคนของชนชั้นสูงในอดีตไม่อาจถือเป็นความสัมพันธ์แบบพหุรักในความหมายในปัจจุบัน หากแต่สะท้อนสถานะทางสังคมและการเมือง โดยมีการรองรับทางกฎหมาย เช่น กฎหมาย “พระไอยการลักษณะผัวเมีย” ที่กำหนดสถานะภรรยาแต่ละประเภท โดยให้อำนาจการตัดสินใจอยู่กับผู้ชาย ขณะที่ผู้หญิงถูกควบคุมด้วยศีลธรรมและศาสนา ต่อมาแนวคิดผัวเดียวเมียเดียวจากตะวันตกเริ่มมีอิทธิพลตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ ผ่านบทบาทของมิชชันนารีและกระแสอารยนิยม จนเกิดจุดเปลี่ยนในยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่รัฐเริ่มส่งเสริมอุดมคติครอบครัวผัวเดียวเมียเดียวผ่านกฎหมายและนโยบายสร้างชาติ

ในยุคปัจจุบัน ความสัมพันธ์พหุรักปรากฏให้เห็นผ่านสื่อร่วมสมัยมากขึ้น เช่น ละคร *เพราะรักมันซับซ้อน It's Complicated* (ออกอากาศปี พ.ศ. 2561 ทาง LINE TV โดย Bearcave Studio) ที่นำเสนอรูปแบบความสัมพันธ์พหุรัก ความสัมพันธ์เปิด และการไม่ต้องการมีเพศสัมพันธ์ ขณะเดียวกัน สื่อออนไลน์และบทความต่าง ๆ ก็เริ่มนำเสนอข้อมูลและวาทกรรมเกี่ยวกับพหุรัก เช่น บทความที่อธิบายแนวคิด polyamory (ศิริอักษร จอมไวยุทธ 2567; อรรถนัย หนองพล 2562) และการเปิดเผยตัวของนักร้องชื่อดังอย่างเบน ชลาทิศ ที่ระบุว่ามีสามีสองคน ซึ่งกระตุ้นให้สังคมไทยเริ่มพูดถึงและตั้งคำถามกับรูปแบบความสัมพันธ์ที่หลากหลายมากขึ้น

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์พหุรักยังได้รับการพูดถึงในแง่มุมเชิงบวกโดยเฉพาะในกลุ่มผู้มีอัตลักษณ์หลากหลายทางเพศที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่และให้ความรู้เรื่องความรักที่ไม่จำกัดจำนวนคู่รัก เช่น เว็บไซต์ Young Pride Club ที่อธิบายสัญลักษณ์ของธง Polyamory ที่แสดงถึงคุณค่าทางอารมณ์มากกว่ากามารมณ์ (zurapun 2564) ในขณะเดียวกัน แม้ว่าจะสิ่งเหล่านี้จะสะท้อนการเปลี่ยนผ่านของค่านิยมทางความรักและเพศวิถีในสังคมไทย ที่เริ่มตระหนักถึงความหลากหลายของความสัมพันธ์มากขึ้น หลายครั้งที่การกล่าวถึงความสัมพันธ์เช่นนี้ในสื่อไทยมักถูกนำเสนอในฐานะ “เรา..สองสามคนแบบน่าตื่นตา” หรือ “ความสัมพันธ์แบบไม่ปกติ” มากกว่าการมองว่าเป็นพหุรักในฐานะอัตลักษณ์และขบวนการเคลื่อนไหวเสรีภาพทางเพศ (ดู ZENSE MORE 2562; 2564)

พหุรัก: ความรักภายใต้การตีตราทางสังคม

การทำความเข้าใจแนวคิดเรื่อง “ความรัก” ถือเป็นจุดตั้งต้นสำคัญในการสำรวจความสัมพันธ์พหุรักและการเป็นตัวแทนของความรักที่อยู่นอกขนบทางสังคม ทฤษฎีสามเหลี่ยมแห่งความรักของ Robert Sternberg (1986) เสนอว่า ความรักประกอบด้วยสามองค์ประกอบหลัก ได้แก่ ความใกล้ชิดสนิทสนม (intimacy) ความหลงใหล (passion) และการผูกพันหรือพันธะที่มีต่อกัน (commitment) ซึ่งแต่ละองค์ประกอบจะมีบทบาทแตกต่างกันไปตามลักษณะของความสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นระยะสั้นหรือระยะยาว โดยความหลงใหลมักโดดเด่นในความสัมพันธ์ระยะสั้น ในขณะที่ความสนิทสนมและการผูกพันมีความสำคัญมากขึ้นในความสัมพันธ์ระยะยาว แนวคิดนี้ช่วยให้เห็นว่าความรักมิได้มีรูปแบบตายตัว แต่เป็นพลวัตขององค์ประกอบที่แตกต่างกันไปในแต่ละคู่สัมพันธ์

ในมุมมองเชิงสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2554) ชี้ให้เห็นว่านิยามความรักอาจแบ่งได้เป็นสองรูปแบบหลัก ได้แก่ ความรักด้วยแรงปรารถนา (passionate love) ที่เน้นแรงดึงดูดทางเพศและความหลงใหลอย่างรุนแรง มักมีลักษณะลุ่มหลงและศรัทธาอย่างแรงกล้า จนสามารถผลักดันให้ผู้คนฝ่าขนบธรรมเนียมของสังคม และมักถูกตีตราว่าไม่ยั่งยืน และความรักโรแมนติก (romantic love) ซึ่งเน้นการเลือกของปัจเจกชน และมีรากฐานมาจากอุดมการณ์เสรีภาพและมนุษยนิยมตะวันตก ที่ถือว่าความรักว่าเป็นเรื่องสูงส่งทางจิตใจมากกว่าเน้นแรงปรารถนาเชิงกายภาพ

อย่างไรก็ตาม ปิ่นแก้ว (2554) ชี้ว่า ความรักโรแมนติกมิได้ปลอดจากอคติทางเพศ แต่กลับเป็นพื้นที่ที่ภาวะด้านอารมณ์และการดูแลถูกผลักให้กลายเป็นหน้าที่ของผู้หญิง แนวคิดสอดคล้องกับมุมมองของ Giddens ที่อธิบายว่าความรักแบบโรแมนติกเป็นความรักที่ถูกทำให้เป็น “อิตถีลักษณะ” (feminized love) ผ่านการเชื่อมโยงกับบทบาทในครัวเรือน โดยผู้หญิงมักถูกคาดหวังให้ดูแลความรักผ่านการบ้าน การดูแลสมาชิกครอบครัว และการรองรับอารมณ์ของผู้อื่น (Giddens 1992 อ้างใน ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี 2554, 34-37) แม้การก้าวเข้าสู่การแต่งงานด้วยแนวคิดใหม่เรื่องความเสมอภาค ซึ่งดูเหมือนจะเป็นสัญลักษณ์แห่งความก้าวหน้าและความทันสมัย แต่นักวิชาการบางคนก็เถียงว่า ในความเป็นจริงแล้วยังคงซ่อนโครงสร้างสังคมที่ไม่เท่าเทียมทางเพศที่ผู้หญิงต้องแบกรับภาระทางอารมณ์และงานดูแลในความสัมพันธ์ (Cancian 1986 อ้างใน ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี 2554, 38)

ข้อถกเถียงข้างต้นชี้ให้เห็นว่า กรอบของความรักที่สังคมยอมรับไม่เพียง กำหนดบทบาทหรือหน้าที่ของผู้หญิงเท่านั้น แต่ยังควบคุมบรรทัดฐานความสัมพันธ์โดยรวมด้วย ความสัมพันธ์ที่อยู่นอกกรอบคู่รักแบบเดิม เช่น พหุรัก หรือความสัมพันธ์ที่เบี่ยงเบนจากมาตรฐานสังคม มักเผชิญกับการตีตรา (stigmatization) จากสังคมและบุคคลรอบข้าง แนวคิด “การตีตรา” อธิบายได้ว่าเหตุใดผู้ที่อยู่ในความสัมพันธ์พหุรัก จึงมักตกเป็นเป้าหมายของอคติหรือการกีดกัน (Link and Phelan 2001; Sheff 2020) โดยเฉพาะในสังคมที่ยังยึดติดกับบรรทัดฐานเกี่ยวกับความรักและการสมรสอย่างเคร่งครัด การถูกตีตรานี้เกิดจากปฏิกิริยาและมุมมองของสังคมที่กำหนดนิยาม “ความรักที่ถูกต้อง” หรือ “ความรักแบบปกติ” ซึ่งสุดท้ายส่งผลกระทบต่อผู้ที่เลือกความสัมพันธ์นอกขนบเดิม

ศุภิมา นฤมล (2530) ศึกษาการตีตราทางสังคมต่อผู้หญิงที่ทำงานเป็นหมอนวด ในสถานบริการอาบอบนวด พบว่าสังคมมีบทบาทในการสร้างและตอกย้ำภาพลักษณ์เชิงลบ แม้ไม่มีการลงโทษทางกฎหมายโดยตรง แต่การเหมารวมสังคมเชื่อมโยงหมอนวดกับการค้าประเวณีทำให้ผู้หญิงเหล่านี้ถูกลดทอนคุณค่าและมีรอยมลทินทางสังคม นอกจากนี้ ตัวแทนรัฐ เช่น ตำรวจหรือศาล ยังมีบทบาทซ้ำเติมผ่านกระบวนการยุติธรรม ส่งผลให้ผู้หญิงเหล่านี้กลับเข้าสู่บทบาทที่สังคมยอมรับได้ยาก งานศึกษาชี้ว่าอคติและการตีตราเป็นกลไกสำคัญที่ผลักให้กลุ่มนี้กลายเป็น “คนชายขอบ” ในสายตาสังคม อันเกิดจากการตีความและการเลือกปฏิบัติของสังคมนั่นเอง

งานศึกษาของ Elisabeth Sheff (2020) ชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์แบบพหุรัก มักถูกสังคมที่ยึดถือความรักคู่เดียวตีตราว่าเป็นความเบี่ยงเบนด้วยเหตุผลหลักสามประการ ได้แก่ (1) พหุรักตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์และการเปิดเผย จึงลดทอนอำนาจที่เกิดจากการปกปิดความลับในความสัมพันธ์ ซึ่งแตกต่างจากความสัมพันธ์คู่เดียวที่มักมีความไม่สมดุลทางอำนาจเมื่อเกิดการนอกใจ (2) พหุรักเปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีความสัมพันธ์กับหลายคนได้อย่างเท่าเทียมกับผู้ชาย ทำทลายความสองมาตรฐานทางเพศที่ลงโทษผู้หญิงแต่กลับยอมรับพฤติกรรมของผู้ชาย และ (3) พหุรักตั้งคำถามต่อระบบครอบครัวเดี่ยวต่างเพศ ด้วยการนำเสนอรูปแบบครอบครัวและความสัมพันธ์ทางเลือกที่เท่าเทียมและตั้งอยู่บนความรัก Sheff ย้ำว่า พหุรักไม่ได้ถูกตีตราเพราะลักษณะของความสัมพันธ์เอง หากแต่เพราะมันท้าทายโครงสร้างอำนาจและค่านิยมดั้งเดิมที่ครอบงำสังคม ผู้ศึกษาเรื่อง polyamory หลายคนชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่เลือกใช้ชีวิตเช่นนี้มักเผชิญกับการตีตราและจำนวนมากเลือกที่จะปกปิดตัวตน (Brunning 2018; Sheff 2020)

ในบริบทสังคมไทย งานศึกษาของ ธมนวรรณ ศรีชนะ และ พงษ์ศักดิ์ รัตนวงศ์ (2563) วิเคราะห์ภาพแทนความสัมพันธ์แบบพหุรักในสื่อออนไลน์ไทย พบว่ามักมีการนำเสนอความหมายเชิงลบ เช่น การเชื่อมโยงพหุรักกับการนอกใจ ซึ่งถูกมองว่าเป็นภัยต่อศีลธรรมและสถาบันครอบครัว ตลอดจนการนำเสนอว่าความสัมพันธ์แบบนี้มีความซับซ้อน เข้าใจยาก และขัดต่อบรรทัดฐานความสัมพันธ์คู่เดียวที่เป็นที่ยึดถือของสังคมไทย สื่อกระแสหลักส่วนใหญ่จึงไม่ได้สนับสนุน หรืออาจช่วยตอกย้ำอคติผ่านการนำเสนอภาพผู้ที่มีความสัมพันธ์พหุรักในฐานะ “ผู้เบี่ยงเบน” หรือ “ผิดปกติ”

กระบวนการเหล่านี้สะท้อนการตีตราทางสังคม (stigmatization) ที่ผู้มีความสัมพันธ์พหุรักต้องเผชิญ ไม่เพียงแต่จากสถาบันสื่อเท่านั้น แต่ยังรวมถึงทัศนคติของสังคมโดยรวม แม้จะมีความพยายามจากสื่อบางส่วนในการนำเสนอภาพเชิงบวก เช่น การเน้นความซื่อสัตย์ ความไว้วางใจ และการเลือกอย่างสมัครใจในความสัมพันธ์แบบพหุรัก แต่ก็ยังถือเป็นเสียงส่วนน้อย การถูกตีตราเช่นนี้นำไปสู่คำถามว่า ผู้ที่อยู่ในความสัมพันธ์พหุรักมีวิธีการจัดการและรับมือกับการตีตราทางสังคมอย่างไร กระบวนการเหล่านี้ส่งผลต่อการนิยามตนเอง การใช้ชีวิตประจำวัน และการปรับตัวในสังคมไทยอย่างไร งานวิจัยนี้ใช้แนวคิดเรื่องพหุรักรักและการตีตราทางสังคมเป็นกรอบในการทำความเข้าใจประสบการณ์ชีวิต การใช้ชีวิตในมิติต่างๆ และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของผู้มีความสัมพันธ์พหุรักในบริบทไทย ซึ่งยังเป็นประเด็นที่สังคมไทยขาดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

วิธีวิจัย

การศึกษานี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ที่มีความสัมพันธ์แบบพหุรักผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ในรูปแบบการสัมภาษณ์ออนไลน์ ผู้วิจัยเลือกใช้ช่องทางออนไลน์เนื่องจากความยากในการเข้าถึงกลุ่มผู้ที่มีความสัมพันธ์แบบพหุรักในบริบทสังคมไทยซึ่งยังขาดพื้นที่ปลอดภัยและมีจำนวนจำกัดในที่สาธารณะ ดังนั้น ช่องทางออนไลน์จึงเอื้อต่อการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างที่อาจปกปิดตัวตนในชีวิตจริง นอกจากนี้ ยังช่วยลดข้อจำกัดด้านภูมิศาสตร์และความปลอดภัยของผู้ให้ข้อมูล กลุ่มตัวอย่างถูกคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยต้องเป็นผู้ที่เปิดเผยสถานะความสัมพันธ์แบบพหุรักต่อสาธารณะนานอย่างน้อย 6 เดือน เพื่อเน้นการศึกษาปฏิบัติการและการปรับตัวเมื่อเผชิญการรับรู้จากสังคม

กระบวนการค้นหาผู้ให้ข้อมูลใช้การสืบค้นคำสำคัญ เช่น “polyamory”, “พหุรัก”, “2 คู่ 1 เมีย”, “2 เมีย 1 คู่”, “มีแฟน 2 คน”, “เมีย 2 คน” การใช้คำค้นเช่นนี้เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบความสัมพันธ์และการรับรู้ของสังคมไทย และเพื่อแยกแยะให้แตกต่างจากรูปแบบครอบครัวอื่นที่อาจไม่มีจุดเน้นเรื่องความสมครใจ การสื่อสารอย่างเปิดเผย และความยินยอมของทุกฝ่าย ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของความสัมพันธ์แบบ polyamory โดยการค้นหาใช้วิธีค้นหาจากหลายแพลตฟอร์ม ทั้งใน TikTok, Facebook และ Instagram แต่ผู้ให้ข้อมูลที่ตรงตามเกณฑ์พบอยู่บน TikTok เท่านั้น อาจเป็นเพราะ TikTok เป็นพื้นที่ที่ผู้ใช้มีการแสดงออกและแบ่งปันประสบการณ์เชิงสาธารณะมากกว่าช่องทางอื่น โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นและคนรุ่นใหม่ มีแนวโน้มสูงขึ้นกว่าช่องทางอื่น ๆ ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา โดยพบจำนวนบัญชีที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 32 บัญชี ผู้วิจัยจึงติดต่อขอสัมภาษณ์ผู้ใช้ทั้ง 32 ราย และได้กลุ่มตัวอย่างที่ยินยอม 5 คน โดยกำหนดนิยามอัตลักษณ์ทางเพศ ตามที่แต่ละคนระบุตัวเองในตารางข้างล่าง

การสัมภาษณ์มีขึ้นระหว่างเดือนสิงหาคม ถึงกันยายน ปี พ.ศ. 2567 การออกแบบแนวทางคำถามเป็นไปเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป ประสบการณ์ (เน้นการเล่าย้อน รายละเอียด คำอธิบายเหตุผลของแต่ละกรณี) ปฏิกริยาของแต่ละบริบท การนิยามตัวเองและกลไกการรับมือกับการตีตรา ก่อนเริ่มการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของงานวิจัย บทบาทของผู้ให้ข้อมูล ความสมครใจในการเข้าร่วม ตลอดจนการรักษาความลับและการไม่เปิดเผยตัวตน จากนั้นจึงขอความยินยอมด้วยวาจา (verbal consent) จากผู้ให้ข้อมูล ซึ่งทุกคนยินยอมและเข้าใจเงื่อนไขของการวิจัยอย่างชัดเจน

การวิเคราะห์ข้อมูลทำโดยการถอดเทปคำสัมภาษณ์อย่างละเอียด และใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบ Thematic Analysis โดยระบุหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย เช่น กระบวนการเปิดเผยความสัมพันธ์ การจัดการความสัมพันธ์ การรับมือกับการตีตรา และการจัดการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์เชิงลึกของผู้มีความสัมพันธ์พหุรักในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยตระหนักดีว่าจำนวนผู้ให้ข้อมูลมีขนาดเล็กเกินกว่าจะนำไปสู่ข้อสรุปเชิงทั่วไปได้ ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดในการเข้าถึงกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์ลักษณะนี้ เนื่องจากหลายคนยังไม่พร้อมเปิดเผยตนเองเพราะกลัวการถูกตัดสินหรือตีตราจากสังคม ข้อมูลและการวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดพื้นที่การพูดคุยต่อยอดและเข้าใจคนกลุ่มนี้ในระดับเฉพาะ ไม่ใช่เพื่ออ้างอิงภาพรวมของทั้งสังคม

ตารางแสดงรายละเอียดของผู้ให้ข้อมูลและบุคคลที่เกี่ยวข้องในความสัมพันธ์
(คำกำหนดเพศมาจากการระบุตัวตนของผู้ให้ข้อมูล)

ลำดับที่	บุคคลที่เกี่ยวข้องในความสัมพันธ์	อายุ	เพศ	ศาสนา	อาชีพ	รายได้	รูปแบบความสัมพันธ์	หมายเหตุ
1	คุณ A *	23	ไบหญิง	พุทธ	คอนเทน ครีเอเตอร์	40,000 – 50,000	Vee	สัมภาษณ์ 31 สิงหาคม 2567
	คุณ B	-	ชาย	-	-	-		
	คุณ C	-	genderfluid (เพศโดย กำเนิด: หญิง)	-	-	-		
2	คุณ D *	42	เกย์	พุทธ	ผู้จัดการ ฝ่าย การแสดง	45,000	Vee	สัมภาษณ์ 2 กันยายน 2567
	คุณ E	46	เกย์	-	บาร์ เทนเดอร์	-		
	คุณ F	32	เกย์	-	พยาบาล	-		
3	คุณ G *	53	เลสเบียน	พุทธ	รับจ้าง	22,000	Vee หรือ Solo- poly	ยุติ ความสัมพันธ์ พหุรักแล้ว สัมภาษณ์ 11 กันยายน 2567
	คุณ H	-	ทอม	-	-	-		
	คุณ I	-	ทอม	-	-	-		
	คุณ J	-	ทอม	-	-	-		
	คุณ K	-	ทอม	-	-	-		

ตารางแสดงรายละเอียดของผู้ให้ข้อมูลและบุคคลที่เกี่ยวข้องในความสัมพันธ์
(คำกำหนดเพศมาจากการระบุตัวตนของผู้ให้ข้อมูล) (ต่อ)

ลำดับที่	บุคคลที่เกี่ยวข้องในความสัมพันธ์	อายุ	เพศ	ศาสนา	อาชีพ	รายได้	รูปแบบความสัมพันธ์	หมายเหตุ
4	คุณ L *	35	หญิง	พุทธและอิสลาม	ค้าขาย	30,000	Vee	สัมภาษณ์ 15 กันยายน 2567
	คุณ M	-	ชาย	พุทธ	-	-		
	คุณ N	-	ชาย	อิสลาม	ค้าขาย	-		
5	คุณ O *	29	ชาย	พุทธ	สถาปนิก	70,000 – 80,000	Poly-fidelity แบบสามฝ่าย	สัมภาษณ์ 23 กันยายน 2567
	คุณ P	-	โบทหญิง	-	แม่บ้าน (housewife)	-		
	คุณ Q	-	โบทหญิง	-	เป็นผู้จัดการบริษัทสามี	-		

* ผู้ให้ข้อมูล

เงื่อนไขและบริบทที่นำไปสู่ความสัมพันธ์แบบพหุรัก

สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในงานศึกษานี้ พบว่าการเข้าสู่ความสัมพันธ์พหุรักมักเกิดขึ้นในบริบทที่คู่รักรับรู้และยินยอมให้มีบุคคลที่สามเข้ามาในความสัมพันธ์ตั้งแต่เริ่มต้น ตัวอย่างเช่น D อายุ 42 ปี ระบุตัวตนว่าเป็นเกย์ชาย เล่าให้ฟังว่าแฟนคนแรกของตนรับรู้และยินยอมตั้งแต่ช่วงที่ความสัมพันธ์กับแฟนใหม่เริ่มต้น

“ไปงานวันเกิดเพื่อนกับแฟนคนแรก พี่ยืมให้คนที่อยู่ข้างหลังเขา ตัวเขาคิดว่าพี่ยืมให้เขา เขาก็เลยเดินเข้ามาทัก ค่อยกันเป็นเดือน ๆ เลย กว่าจะตกลงคบกัน แฟนคนแรกรู้ตั้งแต่วันแรกที่เดินเข้ามาทักเลย เขาก็โอเค เวลาคุยกันในไลน์ พี่จะเปิดข้อความให้แฟนคนแรกดูตลอดว่าคุยอะไรกันอยู่” (D, 42, เกย์ชาย, สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2567)

ไม่เพียงแต่ D เท่านั้น ผู้ให้ข้อมูลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศหลากหลายอื่น ๆ เช่น เลสเบียนและไบเซ็กชวล ก็บรรยายถึงประสบการณ์ที่คู่รักเดิมรับรู้และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจรับคนรักใหม่เข้ามาอยู่ในชีวิตคู่ตั้งแต่ช่วงต้นของความสัมพันธ์

“ส่วนมากเจอกันในกลุ่มทอมดี้ในเฟสบุค พี่บอกแฟนว่าคุยกับคนนี้อยู่แล้วเขาอยากมาเป็นแฟนอีกคนหนึ่งแล้วพี่ก็เลยให้ไปคุยกันเองว่าเขาจะยังไง แล้วเขาก็ตกลงกันโอเค” (G, 53, เลสเบียน, สัมภาษณ์, 11 กันยายน 2567)

ผู้ให้ข้อมูลอีกคนคือ A อายุ 23 ปี ระบุตัวตนว่าเป็นไบเซ็กชวลหญิงซึ่งมีแฟนเป็นผู้ชาย การเปิดใจของแฟนคนแรกที่อนุญาตให้เธอค้นหาตัวตนทางเพศของตนเองอย่างอิสระ เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เธอสามารถเข้าสู่ความสัมพันธ์พหุรักได้โดยไม่รู้สึกละอาย

“ตอนนั้นเนี่ยก็ยังไม่แน่ใจว่าตัวเองเป็นไบมัย แต่ก็มีความรู้สึก ก็เลยบอกแฟนคนแรกไปว่ารู้สึกแบบนี้ เขาก็บอกว่าโอเค ถ้าอยากค้นหาตัวเองก็ลองดูก็ได้ เขาไม่ได้ปิดกั้น ก็เลยไปเจอแฟนคนที่ 2 ที่ตุรกี แฟนคนที่สองเขาก็นิยามว่าเป็นไบนะ แล้วเขาก็มีแฟนอยู่แล้ว เราก็ไปเจอกันแล้วก็คุยกันมาเรื่อย ๆ เขาก็ถามว่าอยากพัฒนาความสัมพันธ์ใหม่ ตอนนั้นก็ยังไม่รู้จัก polyamory นะ เขาก็บอกให้ฟัง เราก็เลยลองดูมันก็เลยเป็นจุดเริ่มต้น” (A, 23, ไบหญิง, สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2567)

สำหรับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่นิยามตนเองว่าเป็นชายและหญิงรักต่างเพศ พบว่าประสบการณ์หรือเหตุการณ์ที่นำไปสู่การเข้าสู่ความสัมพันธ์พหุรักรมีความหลากหลายและแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคล ตัวอย่างเช่น ในกรณีของ L (เพศหญิง อายุ 35 ปี ประกอบอาชีพค้าขาย) การเริ่มต้นความสัมพันธ์พหุรักรมีจุดเริ่มต้นจากการนอกใจสามีคนแรก (M) ซึ่งป่วยและไม่สามารถมีเพศสัมพันธ์ได้ ขณะนั้น L กับสามีอยู่ต่างจังหวัด เธอจึงเริ่มต้นความสัมพันธ์ใหม่กับ N โดยที่ N ไม่ทราบว่า L มีสามีแล้ว ต่อมา เมื่อ L เปิดเผยความจริงและเสนอให้ทั้ง M และ N เข้าสู่ความสัมพันธ์พหุรักร ทั้งสองก็ยินยอม โดย M ตระหนักถึงข้อจำกัดของตนในการทำหน้าที่สามี และยอมรับสถานการณ์ดังกล่าว

“พีกับสามีคนที่ 1 เราไม่ได้มีอะไรกัน เพราะเขาป่วย แกเลยยอมรับง่าย ๆ แกมองว่าแกให้เราได้ทุกอย่าง แต่บางสิ่งบางอย่างแกไม่สามารถให้เราได้ กลายเป็นข้อบกพร่องในชีวิตแก แกเลยบอกฉันอยู่แบบนี้ แต่แกขอพี่ข้อเดียวให้จบแค่คนนี้นะ” (L, 35, หญิง, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2567)

ในกรณีของ O อายุ 29 ปี เพศชาย ประกอบอาชีพสถาปนิก การเข้าสู่ความสัมพันธ์พหุรักรเริ่มขึ้นจากการมีความสัมพันธ์กับ Q ขณะที่เขามีภรรยา (P) อยู่แล้ว ในช่วงแรก Q ไม่ทราบถึงการมีอยู่ของภรรยาคนแรก ระหว่างที่คบกัน O และ Q ได้ช่วยเหลือกันทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในแง่การสนับสนุนเงินทุนให้กับบริษัทของ O แม้ภายหลัง O และ Q จะยุติความสัมพันธ์ในฐานะคูรักร แต่ด้วยเหตุผลด้านภาระหนี้สินที่ยังต้องจัดการร่วมกัน ทำให้ทั้งสามคนยังคงมีความเกี่ยวข้องกันต่อไป เมื่อ P เข้ามา มีบทบาทในการช่วยเจรจาปัญหาทางการเงิน ความสัมพันธ์ระหว่าง P และ Q ก็พัฒนาไปสู่ความรู้สึกผูกพันและการยอมรับซึ่งกันและกัน จนในที่สุด P เป็นผู้เสนอทางเลือกให้ทั้งสามคนอยู่ร่วมกันในความสัมพันธ์แบบพหุรักร ซึ่ง O ก็เห็นด้วย ด้วยเหตุผลทั้งในด้านอารมณ์ ความผูกพัน และการสนับสนุนซึ่งกันและกันในเชิงเศรษฐกิจ

เส้นทางการเข้าสู่ความสัมพันธ์พหุรักรของกลุ่มตัวอย่างสะท้อนถึงความหลากหลายและพลวัตเฉพาะตัว ทั้งด้านเพศสภาวะ บริบทชีวิต และกระบวนการต่อรองทางอารมณ์ ในกลุ่มเพศหลากหลายมักมีการยินยอมอย่างเปิดเผยตั้งแต่ต้น ขณะที่กลุ่มชายหญิงต่างเพศอาจเริ่มต้นอย่างคลุมเครือถูกปกปิด ก่อนค่อย ๆ เปิดเผยและเจรจาจนเกิดการยินยอมในภายหลัง อย่างไรก็ตาม ในทุกกลุ่ม กระบวนการเข้าสู่ความสัมพันธ์พหุรักรมักเต็มไปด้วยความไม่แน่นอนและการต่อรอง ไม่ใช่สูตรสำเร็จ สิ่งสำคัญที่เชื่อมโยง

ทุกกรณีคือ การให้ความสำคัญกับการสื่อสารอย่างเปิดเผยและซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น สอดคล้องกับงานศึกษาที่เน้นว่าความสัมพันธ์พหุรักเกิดจากการเจรจาต่อรอง โดยมีความโปร่งใสเป็นแกนกลาง (Anapol 2010; Brunning 2018; Sheff 2012)

มุมมองต่อตนเองของบุคคลที่มีความสัมพันธ์พหุรัก

วรรณกรรมเกี่ยวกับความสัมพันธ์พหุรักชี้ให้เห็นว่าผู้ที่มีความสัมพันธ์รูปแบบนี้ มักเผชิญกับการตีตราทางสังคม เช่น อคติ การถูกเหมารวมว่าเป็นผู้เบี่ยงเบน หรือ การกดทับทางศีลธรรม (Sheff 2020; Brunning 2018) ซึ่งส่งผลกระทบต่อความรู้สึกและการนิยามอัตลักษณ์ของตนในสังคมที่ยึดบรรทัดฐานคู่เดียว สำหรับกลุ่มตัวอย่างในงานศึกษานี้ แม้ต้องเจอกับแรงกดดันและทัศนคติเชิงลบจากสังคมไทย แต่ผู้ที่อยู่ในความสัมพันธ์พหุรักก็ยังคงมองตัวเองในแง่บวก และเลือกปฏิเสธนิยามเชิงลบของสังคม เช่น การถูกมองว่าผิดศีลธรรมหรือเบี่ยงเบน โดยต่างยืนยันว่าความรักเป็นสิทธิในทางเลือกส่วนบุคคล และการมีคู่หลายคนไม่ได้หมายถึงปัญหาทางจิตใจหรือศีลธรรมแต่อย่างใด

“ใครจะมีความสัมพันธ์แบบไหนแบบรักเดียวใจเดียวหรือพหุรักก็ดีใจด้วย การที่มีแฟนมากกว่าหนึ่งคน มันไม่ใช่เรื่องที่ผิดถึงขนาดต้องรู้สึกว้าว โห คนนี้ผิดปกติทางจิตรีเปลา มันก็คือทางเลือกหนึ่งของชีวิตคนเราค่ะ” (A, 23, โบทัญ, สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2567)

ในขณะที่ L เน้นย้ำเรื่องการยืนหยัดในและการจัดการกับทัศนคติจากคนรอบข้าง ด้วยการไม่ยอมให้ใครมากำหนดมาตรฐานชีวิตของตน

“ถ้าเราไม่ด้อยค่าตัวเองไม่สามารถมีใครมาด้อยค่าเราได้ ชีวิตเรายืนโดยลำแข้งตัวเอง” (L, 35, หญิง, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2567)

ขณะที่ O ตั้งคำถามต่อกรอบนิยามของสังคมที่มักจะจำกัดความรักไว้เพียงแค่มองคนสองคน O เน้นย้ำว่า ความรักสามารถเกิดขึ้นกับใครก็ได้ และไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัดที่สังคมวางไว้

“นิยามความรักของพวกพี่คือความสบายใจ มันเป็นความรับผิดชอบ ต่อเพื่อนร่วมชีวิต ความรักในนิยามของเรามันไม่ใช่แค่คน 2 คน เราจะรักใครก็ได้” (O, 29, ชาย, สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2567)

ในขณะที่บางคนเลือกจะปฏิเสธความหมายเชิงลบที่สังคมตีตราให้ผ่านวาทกรรม “รักดีงามเสมอ” ผู้ให้ข้อมูลอีกกลุ่มหนึ่งเน้นย้ำว่าความสัมพันธ์นี้ดำรงอยู่ภายใต้เงื่อนไขสำคัญคือ “ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ใคร” และเป็นทางเลือกที่ยืนยันสิทธิในการแสวงหาความสุขตามแบบของตน

“สิ่งที่พวกพี่ทำอาจจะไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้องสำหรับสังคมในทุกวันนี้ แต่พี่มองว่ามันเป็นความสุขของพวกพี่ ถ้ามันไม่ถูกใจเขาให้มองผ่านไปซะ เพราะอย่างน้อยพวกพี่ก็ไม่เคยไปทำความเดือดร้อนให้ใคร” (D, 42, เกียรติชาย, สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2567)

แนวคิด “ความรักดีงาม/ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ใคร” นี้ อาจพิจารณาได้ในบริบทของวัฒนธรรมร่วมสมัยที่เน้นกระแสความเป็นปัจเจกบุคคล (individualization) ซึ่งเปิดโอกาสให้แต่ละบุคคลนิยามขอบเขต ศีลธรรม และรูปแบบชีวิตของตนเอง ภายใต้เงื่อนไขของความสมัครใจและการไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น (Beck and Beck-Gernsheim 2002) นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลบางคนเลือกที่จะนำกรอบนิยามทางสังคม ซึ่งถูกใช้ในการควบคุมบทบาททางเพศของผู้หญิง มาแปรเปลี่ยนเป็นเครื่องมือท้าทายโครงสร้างอำนาจดั้งเดิม ตัวอย่างเช่น G ที่ตั้งคำถามถึงความไม่เสมอภาคระหว่างชายกับหญิงในเรื่องความสัมพันธ์หลายคน และเรียกร้องสิทธิอันเท่าเทียมในการกำหนดและเลือกแบบแผนชีวิตรักของตนเอง

“พี่มีความรู้สึกว่าทำไมเราเห็นแกตัวจิ้งจอก เพราะสังคมส่วนมากเขาไม่ได้มีแฟนหลายคนเหมือนพี่ แต่พี่มองกลับกันคือ ทำไมผู้ชายมันมีหลายคนได้ แล้วทำไมผู้หญิงเราจะมีหลายคนไม่ได้” (G, 53, เลสเบี้ยน, สัมภาษณ์, 11 กันยายน 2567)

จะเห็นได้ว่าผู้มีความสัมพันธ์พหุรักในงานวิจัยนี้ทุกคนล้วนไม่นิยามตนเองว่าเป็น “ผู้เบี่ยงเบน” ตามความหมายที่สังคมกระแสหลักมักกำกับ และมักแสดงให้เห็นถึงทัศนคติเชิงบวกต่อความสัมพันธ์ของตนเอง อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบนี้จำเป็นต้องอ่านควบคู่ไปกับข้อจำกัดเชิงวิธีวิทยาของงานวิจัย กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดถูกสรรหาจากผู้ที่เปิดเผยตัวตน ผ่านช่องทางออนไลน์หรือเครือข่ายเฉพาะกลุ่ม ซึ่งเอื้อให้ได้กลุ่มคนที่มีความมั่นใจในอัตลักษณ์พหุรัก กล้ารับมือหรือเผชิญกับอคติในสังคม ดังนั้นภาพสะท้อนที่ดูเป็นบวกเหล่านี้จึงอาจจำกัดอยู่ในกลุ่มคนที่มีความพร้อมในการเปิดเผยมากกว่าจะเป็นตัวแทนของผู้มีความสัมพันธ์พหุรักทั้งหมดในสังคมไทย นอกจากนี้ ทัศนคติเชิงบวกที่ปรากฏยังอาจถูกมองในฐานะ “เรื่องเล่า” (narrative) ที่ผู้ให้ข้อมูลสร้างขึ้นเพื่อรับมือและต่อสู้กับการตีตราทางสังคมอีกด้วย

การใช้ชีวิตของผู้ที่อยู่ในความสัมพันธ์พหุรัก

มิติด้านสังคม

แม้กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้จะเป็นผู้ที่กล้าเปิดเผยอัตลักษณ์ของตนในบางช่องทาง เช่น เครือข่ายออนไลน์หรือวงสนทนาเฉพาะกลุ่ม แต่ในชีวิตประจำวัน บุคคลที่อยู่ในความสัมพันธ์พหุรักส่วนใหญ่ยังคงเลือกที่จะไม่อธิบายหรือนำเสนอตัวตนอย่างเปิดเผยในพื้นที่สาธารณะ เช่น การไปไหนมาไหนพร้อมกันหลายคน หรือการแสดงออกชัดเจนว่าตนมีคนรักมากกว่าหนึ่งคน สำหรับกลุ่มผู้มีความสัมพันธ์พหุรักที่เป็นเพศหลากหลาย มักถูกสังคมภายนอกเข้าใจผิดว่าเป็นเพียงกลุ่มเพื่อน หรือเข้าใจว่าเป็นเพื่อนที่มากับคู่รัก ขณะเดียวกัน ผู้ให้ข้อมูลก็รู้สึกว่าจะจำเป็นต้องอธิบายสถานะความสัมพันธ์ต่อสังคมวงกว้าง

“ถ้าคนที่เขาไม่รู้จัก ส่วนใหญ่เขาจะคิดว่าแฟนคนที่ 2 เป็นเพื่อน แต่ก็รู้สึกว่าจะไม่จำเป็นที่จะต้องไปบอกคนอื่นว่าสองคนนี้เป็นแฟนฉัน” (A, 23, ไบหญิง, สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2567)

“เขาจะมองพวกพี่เป็นเหมือนเพื่อนกันมากกว่า พี่ปล่อยให้ไปเลย เพราะว่าเขาไม่ใช่คนที่เราต้องเจอในชีวิตประจำวัน” (D, 42, เกย์ชาย, สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2567)

“เขาน่าจะมองเป็นทอมทั้ง 3 คนมากกว่า เพราะพี่ออกแนวแมน พี่ไม่ได้หวานแหว่ว ก็ปล่อยให้ไปเลย” (G, 53, เลสเบี้ยน, สัมภาษณ์, 11 กันยายน 2567)

ในขณะที่ในกลุ่มผู้ชายหญิงรักต่างเพศ การเปิดเผยความสัมพันธ์ต่อสาธารณะอาจนำไปสู่การรับรู้ของบุคคลรอบข้างว่าเป็นความสัมพันธ์พหุรัก โดยเฉพาะในกรณีที่บทบาททางเพศและสถานะความสัมพันธ์ถูกแสดงออกอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ปฏิบัติการของสังคมต่อความสัมพันธ์ดังกล่าวมีความหลากหลายและขึ้นอยู่กับประสบการณ์หรือทัศนคติของแต่ละคน บางคนอาจตั้งคำถามหรือสงสัย บางคนอาจยอมรับหรือแสดงความชื่นชมกับความชัดเจนและความสัมพันธ์ของทั้งสามคน

“บางคนก็มองว่าแปลก ๆ แต่ก็มีบางคน เฮ้ย ผมเคยดูคลิปพี้นะ ผม FC พี่นะครับ บางคนก็...เออน่ารักดีช่วยกันดูแล” (O, 29, ชาย, สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2567)

ขณะเดียวกัน การเปิดเผยผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น การลงรูปสามคน อาจนำไปสู่การตั้งคำถามหรือความรู้สึกแปลกแยกจากสังคม โดยเฉพาะกรณีผู้หญิงที่มีสามีมากกว่าหนึ่งคน

“ตอนที่ผมประเดิมถ่ายรูปร่วมกับผัวลงเฟสบุ๊ค ลง TikTok กลายเป็นว่า อยู่แบบแปลกประหลาดรีเปลา อยู่ไม่เหมือนชาวบ้านชาวช่องเขา ผู้หญิงคนหนึ่งมีสามี 2 คนอยู่ในบ้านหลังเดียวกัน จะมีประเด็น มึนนอนกันยังไง แยกวันกันยังไง มันถามแบบน่าตะปากอะไรอย่างนี้” (L, 35, หญิง, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2567)

ในภาพรวมจะเห็นว่า การรับรู้และปฏิบัติของสังคมต่อความสัมพันธ์พหุรัก ยังคงถูกกำกับด้วยกรอบคิดตามบรรทัดฐานรักเดี่ยวคู่เดียว (monogamy) ที่ฝังรากลึก อยู่ในวัฒนธรรมไทย แม้ว่าบางคนจะเลือกเปิดเผยสถานะต่อผู้อื่น แต่ประสบการณ์ การเปิดเผยในพื้นที่สาธารณะล้วนเต็มไปด้วยความหลากหลาย บางคนต้องเผชิญกับ คำถาม การตั้งข้อสงสัย หรือแม้แต่การตัดสิน ขณะที่บางครั้งก็ได้รับการยอมรับหรือ ความเข้าใจจากคนรอบข้าง นอกจากนี้ ยังพบว่าอคติทางเพศมีบทบาทสำคัญ เช่น สังคม มักยอมรับหรือมองว่าผู้ชายสามารถมีคู่หลายคนได้มากกว่าผู้หญิง ขณะที่ผู้หญิงที่มีความสัมพันธ์พหุรักมักเผชิญคำถามและแรงต้านมากกว่า ส่วนกลุ่ม LGBTQ+ มักถูก เข้าใจผิดหรือถูกมองข้ามไปในหลายสถานการณ์ สะท้อนว่าความสัมพันธ์พหุรักยังต้อง ต่อรองกับบรรทัดฐานรักเดี่ยวคู่เดียวอันแข็งแกร่งในสังคมไทยอยู่

มิติด้านการทำงาน

ชีวิตการทำงานของกลุ่มผู้มีความสัมพันธ์พหุรักในงานวิจัยนี้สามารถแบ่งได้ เป็นสองลักษณะตามบริบทของอาชีพ กลุ่มแรกประกอบด้วยผู้ที่ทำงานอิสระหรือไม่มี ปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับสังคมในที่ทำงาน เช่น A ซึ่งเป็น Content Creator และ L เป็นเจ้าของร้านเครื่องดื่ม กลุ่มนี้จึงมีอิสระมากกว่าในการจัดการเรื่องความสัมพันธ์ ส่วนตัว ไม่จำเป็นต้องเผชิญกับการประเมินหรือปฏิบัติจากเพื่อนร่วมงานเกี่ยวกับ สถานะความสัมพันธ์ของตนเอง

อีกกลุ่มหนึ่งคือผู้ที่ทำงานในสังคมหรือองค์กร เช่น D เป็นผู้จัดการโรงละคร G เป็นหัวหน้างานโรงงาน และ O เป็นเจ้าของบริษัทสถาปนิก แม้ทั้งสามจะเปิดเผย ความสัมพันธ์พหุรักในที่ทำงาน แต่ไม่พบปฏิบัติเชิงลบที่เด่นชัด อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์นี้ไม่ควรสรุปว่าเป็นเรื่องปกติทั่วไป เพราะอาจขึ้นอยู่กับลักษณะองค์กร

วัฒนธรรมการทำงาน ความเป็นผู้นำ หรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่น D ทำงานในโรงละครที่เปิดกว้างสำหรับ LGBTQ+ G เป็นหัวหน้างาน และ O มีภรรยาที่มีบทบาทสำคัญในบริษัทและสนิทกับเพื่อนร่วมงาน ซึ่งทั้งหมดนี้เอื้อต่อการยอมรับความสัมพันธ์พหุรักในที่ทำงาน

“มันเป็นโรงละครของกลุ่ม LGBT อยู่แล้ว ซึ่งมันไม่ใช่เรื่องแปลกที่จะคบกัน มันไม่ใช่สังคมชายหญิงอะครับ” (D, 42, เกย์ชาย, สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2567)

“(ที่ทำงาน) รักรู้ ๆ ลูกน้องพี่เป็นร้อย ๆ คนเลย ส่วนมากลูกน้องของพี่ เขาจะได้คุยกับแฟนพี่ทุกคนนะ เวลาวิดีโอคอลมา” (G, 53, เลสเบี้ยน, สัมภาษณ์, 11 กันยายน 2567)

“(ผู้วิจัย: คนในที่ทำงานเอาเรื่องความสัมพันธ์มาเลือกปฏิบัติกับพี่ใหม่) ไม่ครับ ในส่วนของงานทางพี่จะเป็นเจ้าของบริษัท แล้วคนที่ดูแลจริง ๆ จะเป็นแฟนคนที่สอง คือเขาจะเป็นคนดูแลน้อง ๆ ทั้งหมด ซึ่งเขาสนิทกับพนักงานอยู่แล้ว” (O, 29, ชาย, สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2567)

ประสบการณ์เหล่านี้อาจมองได้ว่าเป็นกรณีเฉพาะเท่านั้น เช่น ตำแหน่งผู้นำหรือความเป็นเจ้าขององค์กรอาจช่วยลดแรงเสียดทานจากการเปิดเผยความสัมพันธ์หรือบรรยากาศของที่ทำงานซึ่งเปิดรับความหลากหลาย อาจทำให้การแสดงออกเกี่ยวกับความสัมพันธ์พหุรักไม่ถูกนำไปเป็นประเด็นในการตัดสินใจ พลวัตเกี่ยวกับความสัมพันธ์พหุรักในที่ทำงานยังขึ้นอยู่กับปัจจัยเชิงโครงสร้าง อำนาจ ตำแหน่งงาน และวัฒนธรรมองค์กร อีกทั้งยังเปิดพื้นที่ให้ตั้งคำถามว่าประสบการณ์ที่ราบรื่นเหล่านี้จะเกิดขึ้นหรือไม่ในสถานการณ์ที่โครงสร้างอำนาจและความสัมพันธ์ในที่ทำงานแตกต่างกันออกไป

มิติด้านความรัก

จากการสัมภาษณ์พบว่า ความสัมพันธ์พหุรักในแต่ละกรณีมีความหลากหลายในรูปแบบการจัดการความรักและความสำคัญที่ให้กับคนรักแต่ละคน ในกลุ่มที่ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ผู้ที่เป็นศูนย์กลางในความสัมพันธ์มักจะกล่าวว่าตนให้ความสำคัญกับการดูแลทุกฝ่าย และเน้นย้ำถึงความเสมอภาคในชีวิตประจำวัน เช่น การวางแผนอนาคตร่วมกันหรือแบ่งหน้าที่ในครอบครัว

D กล่าวว่า เขาจับบทเป็นหัวหน้าครอบครัว ขณะที่อีกสองคนเป็นภรรยา ทั้งสามคนเคยร่วมกันวางแผนชีวิตช่วงนั้นปลาย

“เราเลยนั่งคุยกัน 3 คนว่า พี่ 2 คนอยากไปอยู่ต่างจังหวัด ส่วนน้องเขา อ่อนกว่าเรามาก เขาก็แสดงความเห็นว่า โอเค งั้นอยู่กันในบ้านไปนะ เค้ายังไหว เค้ายะออกไปทำงาน” (D, 42, เกย์ชาย, สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2567)

บางคนแสดงออกถึงความภาคภูมิใจในการใช้ชีวิตกับคู่อีกหลายคนอย่างเปิดเผย แม้อาจต้องเผชิญกับคำถามหรือการตัดสินจากสังคม

“พี่จะลง TikTok ทุกวันเกี่ยวกับผัวคนที่ 1 คนที่ 2 และใช้ชีวิตอย่างมีความสุขโดยที่ไม่ได้แคร์ใคร ทำให้พี่ไม่มีปัญหาในการใช้ชีวิต” (L, 35, หญิง, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2567)

ขณะเดียวกัน ก็มีผู้ให้ข้อมูลที่เน้นการจัดการทางอารมณ์และความพยายามในการดูแลความรู้สึกของแต่ละฝ่าย ซึ่งสะท้อนถึงความท้าทายในการสร้างสมดุลและความมั่นคงให้กับความสัมพันธ์พหุรัก

“ทำยังไงก็ได้ให้เขาไม่รู้สึกมานั่งเหนี่ยวกับเรา เราไม่ได้ทำเพราะรู้สึกผิดละ ทุกวันนี้มันทำเพราะเราอยากจะทำรักษาคน 2 คนนี้ไว้” (O, 29, ชาย, สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2567)

สำหรับกลุ่มที่ไม่ได้อยู่ร่วมกันทั้งหมด การให้ความสำคัญหรือความใกล้ชิดกับแต่ละคนมีความแตกต่างกันไป บางกรณีเกิดจากเงื่อนไขชีวิต เช่น ระยะเวลาหรือวิถีการทำงาน ส่งผลให้ความสัมพันธ์ถูกจัดลำดับสำคัญโดยไม่จำเป็นต้องเท่าเทียมเสมอไป

“พี่อยู่กับแฟนคนแรกเนอะ ความสัมพันธ์เราก็จะเหมือนสามี-ภรรยา เรื่องการเงินก็แบ่งกันรับผิดชอบ กับแฟนอีกคนหนึ่งเราไม่ได้อยู่ด้วยกัน เขาก็จะมีบินมาเจอกันเป็นครั้งคราว ความที่เป็น long distance ความรู้สึกก็จะเป็นเหมือน girlfriend เหมือนกลับไปสมัยเป็นวัยรุ่น คบแบบแฟนจริง ๆ” (A, 23, ไบหญิง, สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2567)

ในบางกรณี การแบ่งเวลาและการพูดคุยตกลงกันระหว่างทุกฝ่ายเป็นกลไกสำคัญในการระมัดระวังความสัมพันธ์

“ตอนที่คบกันพี่บอกว่าเลิกใครไม่ได้เลยไม่มีใครให้ความรู้สึกพี่ได้ 100% ก็แบ่งเวลาไปหา ผัดกันคนละอาทิตย์ ถ้าคนที่ 1 กับ 2 ไม่ว่าง ก็จะโยนให้คนที่ 3 แล้วเขาก็ตกลงกันเองว่าอาทิตย์ถัดไปใครจะเจอกับพี่” (G, 53, เลสเบียน, สัมภาษณ์, 11 กันยายน 2567)

ในแง่หนึ่ง จะเห็นได้ว่าผู้ให้ข้อมูลมีรูปแบบและกลยุทธ์ในการจัดการกับความรัก และความคาดหวังต่อแต่ละคนในหลากหลายรูปแบบ ในขณะที่เดียวกันก็มีข้อจำกัดที่สมาชิกแต่ละคนต้องร่วมกันรับมือและปรับตัวตลอดเวลา สอดคล้องกับงานศึกษาในโลกตะวันตก (Bunning 2018; Veenat 2021) ที่ชี้ให้เห็นว่าผู้ที่อยู่ในความสัมพันธ์พหุรักต้องอาศัยทักษะการจัดการทางอารมณ์กับตนเองและคนรักอย่างเข้มข้น แต่ในอีกแง่หนึ่ง ข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์บางคนมีนัยของการแสดงหรือสร้างภาพลักษณ์ที่สามารถจัดการได้ดีและไม่มีปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน การแสดงออกเช่นนี้อาจเป็นส่วนหนึ่งของ “เรื่องเล่า” ที่ผู้ให้ข้อมูลสร้างขึ้นเพื่อรับมือกับทั้งสังคมและกับความรู้สึกของตนเอง กรณีของ G ตัวอย่างเรื่องเล่าเช่นนี้ อาจเป็นกลยุทธ์ในการสร้างภาพของความสำเร็จในการดูแลความสัมพันธ์ และในอีกมิติหนึ่งเรื่องเล่าเช่นนี้อาจสะท้อนกระบวนการต่อสู้ของกลุ่มผู้มีอัตลักษณ์หลากหลายทางเพศที่ต้องการแสดงให้เห็นถึงศักยภาพหรือ “ความสำเร็จ” โดยเฉพาะในฐานะ queer woman ที่สามารถจัดการชีวิตรักและความสัมพันธ์อย่างมั่นใจและเป็นที่ยอมรับ ถือเป็น การต่อสู้กับบรรทัดฐานหลายช่วงชั้นในสังคมไทย

มิติด้านเพศสัมพันธ์

จากการศึกษาความสัมพันธ์ทางกายของผู้ที่อยู่ในความสัมพันธ์แบบพหุรักพบว่ารูปแบบการมีเพศสัมพันธ์ในกลุ่มนี้มีความหลากหลายและยืดหยุ่นสูง การตกลงและเคารพต่อขอบเขตความต้องการของแต่ละคนถือเป็นหัวใจสำคัญ (Anapol 2010; Bunning 2018) ในบางความสัมพันธ์ บุคคลซึ่งเป็นศูนย์กลางอาจมีเพศสัมพันธ์กับทุกคนในกลุ่ม ขึ้นอยู่กับช่วงเวลา ความพึงพอใจ หรือข้อตกลงร่วมกัน

“ถ้าเราใช้เวลาอยู่กับคนแรก เราก็มีเพศสัมพันธ์กับคนแรก ถ้ามาอยู่กับอีกคนหนึ่ง ก็ตามที่เราใช้ชีวิตอยู่ด้วย แต่ถ้าเราอยู่ด้วยกันทั้งหมดก็แยกกัน ไม่ได้สามคนด้วยกัน แฟนคนที่สองเขาเป็น genderfluid บางทีก็แนว feminine บางทีก็ masculine ด้วยความที่เป็น genderfluid ก็มีสลับกันไป” (A, 23, ไบหญิง, สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2567)

“ณ ตอนนั้นคือมีกับทุกคน” (G, 53, เลสเบียน, สัมภาษณ์, 11 กันยายน 2567)

“อันนี้แล้วแต่จังหวะครับว่าใครมีความต้องการ ได้หมดครับ ไม่ได้ fix ว่าจะ เป็น 1:1 หรือต้อง 2:1 เท่านั้น อาจจะเป็นทีละคนก็ได้ หรือว่าพร้อมกันก็ได้ อยู่ที่ใครสะดวกมากน้อยแค่ไหน แต่อย่างแฟนพี่คนแรก เขาไม่ค่อยอินเรื่อง sex มากนัก จะนาน ๆ ทีถึงจะมีครั้ง” (O, 29, ชาย, สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2567)

ขณะเดียวกัน บางความสัมพันธ์อาจมีเพศสัมพันธ์กับคู่อีกเพียงบางคน ด้วยเหตุผลที่หลากหลาย เช่น ความต้องการทางเพศที่เปลี่ยนแปลงตามช่วงวัย หรือปัญหาด้านสุขภาพของคู่

“ตอนนี้พี่มีกับน้องคนเล็กคนเดียว ส่วนคนโตเป็น 15 ปีแล้วที่ไม่มีเพศสัมพันธ์ด้วย” (D, 42, เกย์ชาย, สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2567)

“พี่กับสามีคนที่หนึ่งไม่ได้มีอะไรกัน เพราะเขาป่วย” (L, 35, หญิง, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2567)

ข้อค้นพบในกลุ่มตัวอย่างนี้คือ เพศสัมพันธ์ในความสัมพันธ์พหุรักไม่ได้เป็นข้อกำหนดหรือเป้าหมายของทุกคู่เสมอไป บางกรณีความสัมพันธ์เน้นความใกล้ชิดทางใจและความผูกพันระยะยาว ขณะที่บางคนจัดการกับเพศสัมพันธ์ตามข้อตกลงที่ตกลงกันเป็นรายกรณี ความแตกต่างในรูปแบบและความถี่ของเพศสัมพันธ์จึงไม่ได้เป็นเพียงประเด็นส่วนตัว แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการต่อรองและบริหารอารมณ์ในชีวิตคู่หรือกลุ่ม ที่ซึ่งแต่ละฝ่ายต้องสื่อสารความรู้สึก ความต้องการ และยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นตามบริบทและช่วงวัย

ตารางแสดงข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ผู้ให้ข้อมูล	บุคคลอื่น ในความสัมพันธ์	การอยู่อาศัยร่วมกัน	การมีเพศสัมพันธ์
A	B	✓	✓
	C	-	✓
D	E	✓	-
	F	✓	✓
G	H	-	✓
	I	-	✓
	J	-	✓
	K	-	✓
L	M	✓	-
	N	✓	✓
O	P	✓	✓
	Q	✓	✓

ปฏิภริยาสังคม และการปรับตัวต่อปฏิภริยาสังคมหลังเข้าสู่ความสัมพันธ์พหุรักร

เมื่อพิจารณาปฏิภริยาต่อความสัมพันธ์พหุรักร จะพบว่าประสบการณ์ของแต่ละคน มีความหลากหลายและซับซ้อน ขึ้นอยู่กับบริบทของครอบครัว เพื่อนฝูง สังคม รวมถึง อารมณ์และจุดยืนส่วนบุคคล นอกจากนี้ หลายกรณียังสะท้อนการต่อรองและประเมิน ความรู้สึกของตนเองหลังเผชิญปฏิภริยาจากรอบข้าง ซึ่งสามารถสังเคราะห์ได้เป็น 4 ลักษณะ ได้แก่

1. ได้รับปฏิภริยาเชิงลบจากบุคคลใกล้ชิดหรือคนสำคัญในชีวิตเป็นหลัก กรณี O ที่พบว่าครอบครัวตัวเองมีข้อกังวลและไม่เห็นด้วยในช่วงแรก แต่เมื่อพูดคุยกัน ด้วยเหตุผล ก็เกิดการยอมรับมากขึ้น แม้ในกลุ่มเพื่อนบางคนก็ยังคงมีความลังเลหรือ ปฏิเสธการเข้าสังคมร่วมกับเขา

“ครอบครัวพี่แรก ๆ ก็ไม่มีใครโอเคหรอก เพราะเราเป็นผู้ชาย แล้วมีมือที่สาม มันก็ผิดอยู่แล้ว แต่เขาพูดให้เราคิดว่าจะใช้ชีวิตกันต่ออย่างไรในกลุ่มเพื่อนอาจจะมีที่ไม่โอเค เช่น ถ้าเขามีแฟน แฟนเขาอาจจะสั่งห้ามไม่ให้ยุ่งกับเรา” (O, 29, ชาย, สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2567)

วิธีการปรับตัวของ O คือการเลือกพิสูจน์ตนเองในบทบาทหัวหน้าครอบครัว ด้วยการทำหน้าที่และแสดงความรับผิดชอบต่อภรรยาทั้งสอง ทั้งด้านเศรษฐกิจและกิจกรรมในบ้าน การเปลี่ยนทัศนคติในครอบครัวจึงเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้จริง ไม่ได้เกิดจากการยอมรับในทันที

“พอหลัง ๆ มา (พ่อแม่) เขาเห็นเราอยู่ด้วยกันได้ แล้วชีวิตที่ผ่านมามันดีขึ้น คืออยู่ด้วยกันแล้วไม่ได้พากันแย เขาก็รู้สึกว่าเป็นข้อดีอย่างหนึ่งที่โอเคมาก ๆ” (O, 29, ชาย, สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2567)

2. ได้รับปฏิภิกิริยาเชิงลบจากสังคมโดยรอบมากกว่าคนใกล้ชิด เช่นกรณี A ที่กลุ่มเพื่อนสนิทเข้าใจและยอมรับได้ แต่สังคมรอบข้างหรือเพื่อนของเพื่อนยังคงมีความสงสัย หรือพูดถึงในวงสนทนาโดยไม่มีการสื่อสารตรงไปตรงมา

“ถ้าเพื่อนสนิทจริง ๆ ก็โอเคกันทุกคน แต่บางทีก็จะมีเพื่อนของเพื่อนที่มาถามว่า ‘ตกลงมีแฟนสองคนจริงหรือ?’ บ้างก็สงสัยว่าจริงหรือแค่ทำคอนเทนต์ แต่ไม่มีใครกล้ามาถามตรง ๆ” (A, 23, โปหญิง, สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2567)

A เลือกใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการรับมือ ทั้งในแวดวงเพื่อนและผ่านสื่อออนไลน์ โดย A ผลิตรายการวิดีโอสั้นเกี่ยวกับความรู้เรื่องความสัมพันธ์พหุรัก รวมถึงประสบการณ์ส่วนตัวเผยแพร่ผ่านบัญชี TikTok ซึ่งการเปิดเผยประสบการณ์ส่วนบุคคลเช่นนี้ A ถือว่าเป็นวิธีสร้างพื้นที่ความเข้าใจใหม่ให้กับสังคม

“เวลาใครถามก็บอกเพื่อนว่าบอกไปแล้วว่าจริง [...] ก็เลยออกมาให้ความรู้ว่าถ้าอยากอยู่ในความสัมพันธ์นี้จริง ๆ มันต้องพูดความจริง ตั้งแต่เริ่ม มันต้องขอ consent กัน” (A, 23, โปหญิง, สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2567)

3. ได้รับปฏิกริยาเชิงลบทั้งจากคนใกล้ชิดและจากสังคมโดยรวม เช่นกรณี D และ L พบว่า ทั้งครอบครัวและสังคมรอบข้างมีท่าทีที่ไม่ยอมรับ หรือแสดงออกด้วยการต่อต้าน หรือดูถูก

“ตอนที่พี่ไปออกรายการ ก็มีคนมาคอมเมนต์ด่าถึงพ่อแม่ ถึงการเลี้ยงดูเลย แต่พี่คิดว่าถ้าเราคุยตกลงกันในกลุ่มสามคนเรา ครอบครัวรู้เรื่องและยอมรับได้ สำหรับคนนอก พี่ว่าไม่สำคัญในกลุ่มเพื่อน พี่บางคนก็ยังมีความรู้สึกว่า ‘อ๊วย สงสารแฟนคนแรกจังเลย’ มันก็มีอยู่” (D, 42, เกย์ชาย, สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2567)

D เลือกที่จะแสดงให้เห็นว่าสามารถจัดการกับความสัมพันธ์ได้เป็นอย่างดี

“พี่ก็บอกว่าขอบคุณนะครับสำหรับความคิดเห็น [...] เรื่องการอบรมสั่งสอนไม่เกี่ยวกับความรัก [...] แฟนคนแรกเขาก็จะบอกว่าไม่ต้องสงสารเขาอะ เราอยู่ด้วยกันดีมาก” (D, 42, เกย์ชาย, สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2567)

หรือกรณีคุณ L ที่ได้รับปฏิกริยาเชิงลบทั้งจากครอบครัวของเธอและจากสังคม

“ลูกสาวพี่รับสามีคนที่สองไม่ได้เลย เขากลัวว่าแม่จะโดนหลอก ลูกบอกว่าเกลียดน้ำ (สามีคนที่สอง) มาก เพราะมองว่าเขาเป็นคนทำให้ครอบครัวแตกแยก ลูกอายุเพื่อน อยากให้แม่กลับไปอยู่กับพ่อ พี่เคยพาลูกไปคุยกับพ่อ ถึงอาการป่วยของเขา ลูกคนโตเริ่มเข้าใจมากขึ้น แต่ก็ยังมีคำถามผู้ชายคนนี้จะอยู่กับแม่ได้นานแค่ไหน ไม่กลัวโดนหลอกหรือ ชาวบ้านก็มองพี่ไม่ดี บางคนว่าเลี้ยงหัวไว้ทำไม บางคนด่าว่าโง่ ตอนยังไม่รู้ว่าสามีพี่ป่วย ก็ด่าว่าพี่มีหัวหลายคน เป็นผู้หญิงไม่ดี แต่พอรู้ว่าสามีพี่ป่วย ก็หาว่าพี่โง่แทน” (L, 35, หญิง, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2567)

L ต้องใช้การสื่อสารในการต่อรองกับอารมณ์ภายในครอบครัว ปัญหาของ L คล้ายคลึงกับที่ Veenat (2020) ซึ่งให้เห็นว่าครอบครัว polyamory อาจเผชิญกับปัญหาหลายประการ โดยเฉพาะความสับสนของเด็กเกี่ยวกับบทบาทของสมาชิกคนใหม่ พ่อแม่ในครอบครัวพหุรักจึงต้องหาวิธีใหม่ ๆ ในการปรับตัวและสื่อสารกับลูก ๆ เพื่อให้เด็กสามารถเข้าใจและปรับตัวเข้ากับรูปแบบความสัมพันธ์ที่แตกต่างจากครอบครัวส่วนใหญ่ในสังคม

“พี่ก็ตัดสินใจว่า จะพาคุณไปรู้จักครอบครัวอีกฝั่ง ถ้าคุณไม่โอเค รับไม่ได้ แม่ยินดีจะเลิกกับฝั่งนั้นเพื่อให้ลูกสบายใจ วันแรกที่ลูกเห็นหน้าเขา นี่ไม่ไหวเลย แสดงออกชัดเจนว่าไม่พอใจ เหมือนจะบอกว่า ‘กูไม่ชอบ ชี้น้ำมิง มิงคือสาเหตุที่ทำให้ครอบครัวกูเป็นแบบนี้’ แต่ด้วยความที่สามีคนที่สองเป็นคนมีเหตุผล เขาทำทุกอย่างให้ลูกเห็นว่าเขารักเราจริง ๆ” (L, 35, หญิง, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2567)

ขณะเดียวกัน ในส่วนของแรงกดดันจากสังคม L เลือกใช้วิธีไม่ใส่ใจหรือเพิกเฉย ซึ่งก็อาจจะมิได้หมายความว่าไม่รู้สึกับสิ่งที่สังคมพูดถึง แต่เป็นทางเลือกในการดูแลขอบเขตอารมณ์ของตนเอง

“ถามว่าแคร่ไหม? ไม่ค่ะ [...] ทุกวันนี้สามีคนแรกหุงข้าว สามีคนที่สอง ทำกับข้าว ดิฉันมีหน้าที่แค่อินคะ ก็เลยไม่แคร่เลยว่าชาวบ้านจะมองยังไง” (L, 35, หญิง, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2567)

4. ไม่ได้รับปฏิบัติการเชิงลบจากทั้งคนใกล้ชิดและสังคมโดยรวม เช่นกรณี G ซึ่งครอบครัวและผู้คนรอบตัวไม่ได้แสดงท่าทีลบหรือคัดค้านเป็นพิเศษ แต่อารมณ์และทัศนคติภายในใจของเจ้าตัวสะท้อนภาวะความขัดแย้งในตนเอง ทั้งในแง่การรับรู้ถึงความแตกต่างจากบรรทัดฐานสังคม หรือแม้แต่การตั้งคำถามต่อจริยธรรม

“ไม่มีใครว่าอะไรเลย แต่ตัวพี่เองกลับรู้สึกผิด คิดว่าตัวเองเห็นแก่ตัว บางทีก็คิดว่าอยากให้เขาเจอคนที่ดีกว่าเรา เพราะเราไม่ได้เป็นคนดีอะไร ในสังคมทั่วไป คนส่วนใหญ่เขาก็ไม่ได้มีแฟนหลายคนแบบพี่ ถ้าเป็นสมัยก่อน คงโดนมองว่าเป็นคนหลายใจ หรือเป็นวันทองไปแล้ว” (G, 53, เลสเบี้ยน, สัมภาษณ์, 11 กันยายน 2567)

จะเห็นว่า ปฏิกริยาต่อความสัมพันธ์พหุรักไม่ได้เป็นเส้นตรง หากแต่เป็นชุดของประสบการณ์ที่ขึ้นกับโครงสร้างครอบครัว มุมมองของสังคม และการประเมินคุณค่าของตนเอง ซึ่งผู้มีความสัมพันธ์พหุรักต้องต่อรองและปรับกลยุทธ์ ทั้งในการรับมือกับผู้อื่นและจัดการอารมณ์ของตนเองอย่างต่อเนื่อง

ข้อค้นพบข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ปฏิกริยาของบุคคลสำคัญและสังคมมีบทบาทอย่างมากต่อวิถีที่ผู้มีความสัมพันธ์พหุรักจำแนกสถานะตนเองและเลือกกลยุทธ์การปรับตัว

ทั้งนี้ วิธีเหล่านี้ไม่ได้เป็นสูตรสำเร็จหรือใช้งานได้กับทุกคนเสมอไป แต่เป็นชุดของการต่อรองที่สะท้อนเงื่อนไข วัฒนธรรม ความคาดหวัง และข้อจำกัดของแต่ละบุคคล ในบริบทจริง การตอบสนองในทางบวกจากคนสำคัญช่วยให้เกิดการข้ามผ่าน/ลดทอนความรู้สึกเบี่ยงเบนและนำไปสู่การยอมรับตัวเองมากขึ้น ขณะเดียวกัน ในหลายกรณี ยังคงต้องบริหารความรู้สึกผิด ความขัดแย้ง และความไม่แน่ใจ ที่จะต้องเผชิญและต่อรองอย่างต่อเนื่องในชีวิตประจำวัน

unสรุป

ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการเข้าสู่ความสัมพันธ์พหุรักของกลุ่มตัวอย่าง มีความหลากหลายและเต็มไปด้วยการต่อรอง ไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว แม้แต่ละคนจะมีภูมิหลังและเส้นทางที่ต่างกัน บางรายเริ่มด้วยความเปิดเผย ขณะที่บางรายเลือกปกปิดในช่วงแรก นอกจากนี้ ปัจจัยชีวิต เช่น สุขภาพหรือความบังเอิญ ก็มีผลต่อรูปแบบความสัมพันธ์ อย่างไรก็ตาม ทุกกรณีต่างสะท้อนแก่นสำคัญของพหุรัก คือการสื่อสารอย่างเปิดเผย จริงใจ และตกลงร่วมกันบนพื้นฐานความซื่อตรงต่อทุกฝ่าย (Anapol 2010; Brunning 2018; Sheff 2012) องค์ประกอบนี้เองที่เป็นหัวใจของ polyamory ซึ่งเน้นความโปร่งใสและการตัดสินใจร่วมกันอย่างสมัครใจ

ในแง่ของการรับมือกับการตีตราทางสังคม ผลการศึกษาพบว่า แม้ผู้มีความสัมพันธ์พหุรักจะเผชิญกับแรงต้านและการตั้งคำถามจากสังคมหรือคนใกล้ชิด พวกเขา มักนำเสนอท่าทีเชิงบวกต่ออัตลักษณ์และความสัมพันธ์ของตนเอง อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์ในเชิงบวกนี้อาจเกิดจากการที่กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่พร้อมเปิดเผยตัวเอง และมีความมั่นใจ รวมถึงมีเงื่อนไขส่วนตัว เช่น สถานะทางรายได้ ตำแหน่งงาน หรือการทำงานในสภาพแวดล้อมที่เปิดกว้าง ช่วยลดแรงกดดันจากการถูกตีตรา แต่โดยรวมยังพบว่าผู้มีความสัมพันธ์พหุรักต้องรับมือกับแรงกดดันจากบรรทัดฐานรักคู่เดียวที่ยังฝังรากลึก การเปิดเผยความสัมพันธ์จึงอาจนำไปสู่การถูกตั้งคำถาม การตีตรา หรือแรงต้านที่แตกต่างไปตามประเภทความสัมพันธ์และบริบทสังคมรอบตัว

ในแง่มิติต่าง ๆ ของชีวิตผู้ที่อยู่ในความสัมพันธ์พหุรัก พบว่าการจัดการความสัมพันธ์ภายในพหุรักมีความหลากหลายทั้งในรูปแบบและกลยุทธ์ในการจัดการความรัก และความคาดหวังซึ่งกันและกัน โดยสมาชิกแต่ละคนต้องอาศัยทักษะการสื่อสารและจัดการกับอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นอย่างเข้มข้น (Brunning 2018; Veenat 2020) ไม่เพียงเท่านั้น หลายกรณียังฉายให้เห็นถึงการ “แสดง” หรือ การสร้าง “เรื่องเล่า” ว่าสามารถประคับประคองความสัมพันธ์ได้ดี ไม่มีปัญหา ซึ่งในแง่หนึ่ง ยังไม่พบงานศึกษา

ทางตะวันตกที่สะท้อนการสร้างวาทกรรมของคนที่อยู่ในความสัมพันธ์พหุรักในแง่มุมมองที่ว่าทุกอย่างจัดการได้ ไม่มีปัญหา แต่ในอีกแง่หนึ่ง ก็อาจมองได้ว่าเรื่องเล่าเหล่านี้เป็นกลไกหนึ่งในการรับมือกับการตีตราทางสังคมและการสร้างภาพลักษณ์ของความราบรื่นในความสัมพันธ์ให้คนรอบข้างและกับตัวเอง สะท้อนพลวัตและแรงกดดันที่ซ่อนอยู่ภายใต้การใช้ชีวิตในความสัมพันธ์พหุรักในบริบทไทย

สำหรับประเด็นเรื่องการตัดบรจบกั้นของสถานะแบบต่าง ๆ (intersectionality) ที่พิจารณาการผสมกันของอำนาจ เพศ สถานะ ชนชั้น และบริบทสังคมวัฒนธรรมของแต่ละบุคคล ประสบการณ์ของกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของคุณภาพประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรมที่ตัดบรจบกั้นกับประเด็นเพศสภาพ ในกรณีของตัวอย่างชายรักต่างเพศ (O) และเกย์ชาย (D) แม้ว่าจะมีจำนวนไม่มากจนนำไปสู่ข้อสรุปทั่วไปได้ แต่ก็พบว่าทั้งคู่มีทุนทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับลักษณะชนชั้นกลาง และเมื่อนำมาพิจารณาร่วมกับกรอบเรื่องเพศสภาพ กรณีชายรักต่างเพศก็ยังคงได้รับอิทธิพลจากบรรทัดฐานสังคมที่ดูเหมือนจะยอมรับการมีความสัมพันธ์กับหญิงมากกว่าหนึ่งคนได้ง่ายกว่า ขณะที่ในกรณีของ D ซึ่งเป็นผู้มีอัตลักษณ์ทางเพศหลากหลาย สังคมก็อาจสร้างวาทกรรมเชิง stereotype เกี่ยวกับ “การเปลี่ยนคู่บ่อย” ให้กับคนกลุ่มนี้เช่นกัน

สำหรับกลุ่มผู้หญิงในงานวิจัยนี้ (A, G, L) ประเด็นที่น่าสนใจคือ แม้จะอยู่ภายใต้บรรทัดฐานและอคติทางเพศของสังคมไทยที่มุ่งควบคุมบทบาทผู้หญิงมาตลอด แต่ผู้หญิงกลุ่มนี้กลับสามารถแสดงเจตจำนงในการเลือกเข้าสู่ความสัมพันธ์พหุรักได้อย่างชัดเจน หากพิจารณาในมิติของทุนและเพศสภาพ จะพบว่าผู้หญิงในกลุ่มตัวอย่างต่างมีต้นทุนสูง ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา อาชีพที่มั่นคง หรือความเป็นเจ้าของกิจการ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เอื้อให้เข้าถึงและจัดการความสัมพันธ์พหุรักได้ง่ายขึ้น หรืออย่างน้อยก็ช่วยให้อรับมือกับแรงต้านจากครอบครัวและสังคมได้ดีกว่าผู้หญิงทั่วไป ประเด็นนี้สอดคล้องกับข้อถกเถียงของ Haritaworn, Lin, และ Klesse (2006) ที่เสนอว่าการทำความเข้าใจ polyamory จำเป็นต้องพิจารณาผ่านกรอบ intersectionality ซึ่งเปิดโอกาสให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างอำนาจ ชนชั้น เพศ และภูมิหลังส่วนบุคคล อย่างไรก็ตาม คำถามสำคัญที่ตามมาคือ เจตจำนงของผู้หญิงกลุ่มนี้สอดคล้องกับข้อสังเกตของ Sheff (2012) หรือไม่ ในประเด็นที่ว่าพหุรักเปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีความสัมพันธ์กับหลายคนได้อย่างเท่าเทียมกับผู้ชาย เป็นการท้าทายความสองมาตรฐานทางเพศดั้งเดิมที่มักลงโทษผู้หญิงแต่กลับยอมรับพฤติกรรมของผู้ชาย อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาในบริบทไทยยังสะท้อนว่าอคติทางเพศยังคงปรากฏชัด โดยเฉพาะในกรณีที่ความสัมพันธ์พหุรัก

ที่นำโดยผู้ชายในกลุ่มตัวอย่างมักได้รับการยอมรับจากสังคมมากกว่าความสัมพันธ์ที่นำโดยผู้หญิง นอกจากนี้ อีกประเด็นสำคัญที่ยังต้องการการศึกษาเพิ่มเติม คือ พหุรักในสังคมไทยเป็นปรากฏการณ์ที่จำกัดอยู่ในกลุ่มชนชั้นกลางหรือกลุ่มที่มีทุนในรูปแบบต่าง ๆ เท่านั้นหรือไม่ ข้อเสนอนี้เป็นโจทย์สำคัญที่ควรได้รับการสำรวจในงานวิชาการต่อไป

ท้ายที่สุด ข้อถกเถียงสำคัญที่งานวิจัยนี้ต้องการนำเสนอ คือ ปฏิบัติการของความสัมพันธ์พหุรักในบริบทสังคมไทยมิได้เป็นเพียงการรับเอาแนวคิดจากตะวันตกมาใช้อย่างตรงตัว หากแต่เกิดขึ้นจากกระบวนการต่อรอง การตีความ และการประยุกต์แนวคิดใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับค่านิยม วัฒนธรรม และเงื่อนไขทางศีลธรรมที่ผู้คนเผชิญในชีวิตประจำวัน ประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ความรักและความสัมพันธ์พหุรักในสังคมไทยต้องเผชิญกับการแปลความหมายอย่างต่อเนื่อง ทั้งในแง่การสื่อสารและการสร้างอัตลักษณ์ภายใต้แรงกดดันจากบรรทัดฐานรักเดี่ยว คู่เดียว โครงสร้างของอำนาจ อคติทางเพศ และข้อจำกัดทางทรัพยากร

และแม้ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม และสถานะทางชนชั้นกลางจะมีบทบาทสำคัญในการเปิดพื้นที่และกำหนดความเป็นไปได้ของความสัมพันธ์พหุรักในบริบทของสังคมไทย ดังที่ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็น แต่ประเด็นเรื่องทุนควรถูกมองเป็นเพียงมิติหนึ่งในกระบวนการเจรจาต่อรองกับวัฒนธรรมหลัก มากกว่าการเป็นเงื่อนไขเชิงสาเหตุแบบตายตัว การตั้งคำถามกับความรักในฐานะโครงสร้างวัฒนธรรมและการแสวงหาทางเลือกใหม่จึงยังคงเป็นพื้นที่สำคัญที่ต้องการการสำรวจและทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย

เอกสารอ้างอิง

- ธมนวรรณ ศรีชนะ, และ พงษ์ศักดิ์ รัตนวงศ์. 2563. “ภาพแทนความสัมพันธ์แบบ ‘พหุรัก’ (polyamory) ในสื่อออนไลน์ของไทย.” *มนุษยศาสตร์สาร* 21(3): 63–84.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2554. “รักโรแมนติกในมุมมองสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา” *สังคมศาสตร์* 23(1-2): 17–50.
- ผู้จัดการออนไลน์. 2562. “แซ่บสุดในจักรวาล ‘เบน’ ประกาศมีสามี 2 คน เพิ่งเลิกไป 1 คน จากนั้นเหลือกันแค่ 2 คน!.” สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2568. <https://mgronline.com/entertainment/detail/9620000013291>.
- ภาณุ สหัสสานนท์. 2565. “Open Relationship: ความสัมพันธ์ที่มากกว่าเราสองคน.” *คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2568. <https://www.psy.chula.ac.th/th/feature-articles/open-relationship/>.
- วัลลี นวลหอม, ธงชัย กาญจนพงศ์, เสาวลักษณ์ ททรัพย์วิภาดา, และ น้ำฝน ทองประเสริฐ. 2563. “จุดเริ่มต้นค่านิยมตัวเดียวเมียเดียวในสังคมไทย.” งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 12 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, 9-10 กรกฎาคม 2563.
- ศิริอักษร จอมใบหยก. 2567. “‘เราสองสาม... หรืออาจจะสี่คน’ เทรนด์ Polyamory ที่กำลังเขย่าฮอลลีวูด ว่าด้วยการหลายใจ ‘อย่างมีจริยธรรม’.” *The Momentum*. สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2568. <https://themomentum.co/gender-polyamory-in-hollywood/>.
- ศุภีมาน นฤมล. 2530. “กระบวนการกลายเป็นหมอนวด: กรณีศึกษาหญิงบริการในสถานบริการ อาบ อบ นวด.” *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- อรัญญ์ หนองพล. 2562. “รู้จักความสัมพันธ์แบบ Polyamory ‘มีคนรักหลายคน’ เพราะเราสามารถตกหลุมรักได้มากกว่าหนึ่งคน.” *The Standard*. สืบค้นเมื่อ 5 กันยายน 2566. <https://thestandard.co/polyamory/>.
- VOICE TV. 2567. “รักหลายคนในความสัมพันธ์เดียว! Diva ‘ตุลย์’ ตอบคำถามด้วยตัวเอง - #DivasCafe.” *YouTube*. สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2568. <https://www.youtube.com/watch?v=Vjf4Nn55H3c>.
- ZENSE MORE. 2562. “มาสามแต่ไม่มีทะเลาะนะจ๊ะ| EP.51 | Couple or Not? คู่ไหน..ใช่เลย.” *YouTube*. สืบค้นเมื่อ 5 กันยายน 2566. <https://www.youtube.com/watch?v=QrBzRNBSWCw>.

- _____. 2564. “รักเรสามคน | Highlight Couple or Not? คู่ไหน..ใช่เลย.” *YouTube*. สืบค้นเมื่อ 5 กันยายน 2566. https://www.youtube.com/watch?v=milT7x8Gx_Q.
- zurapun. 2564. “WRAP: Pride Flags ไม่ได้มีแค่ธงสีรุ้ง! มารู้จักกับธงสัญลักษณ์ LGBTQ+ จะเพศอะไร รสนิยมแบบไหน ที่ไม่ถูกลิ้ม!” *Young Pride Club*. สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2568. <https://youngprideclub.com/2021/07/01/pride-month-flag/>.
- Anapol, Deborah. 2010. *Polyamory in the 21st Century: Love and Intimacy with Multiple Partners*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.
- Beck, Ulrich, and Elisabeth Beck-Gernsheim. 2002. *Individualization: Institutionalized Individualism and Its Social and Political Consequences*. London: SAGE Publications.
- Brunning, Luke. 2018. “The Distinctiveness of Polyamory.” *Journal of Applied Philosophy* 35(3): 509–525.
- Cancian, Francesca M. 1986. “The Feminization of Love.” *Signs* 11(4): 692–709.
- Deri, Jillian. 2015. *Love’s Refraction: Jealousy and Compersion in Queer Women’s Polyamorous Relationships*. Toronto: University of Toronto Press.
- Deri, Jillian. 2015. *Love’s Refraction: Jealousy and Compersion in Queer Women’s Polyamorous Relationships*. Canada: University of Toronto Press.
- Giddens, Anthony. 1992. *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Stanford: Stanford University Press.
- Haritaworn, Jin, Chin-ju Lin, and Christian Klesse. 2006. “Poly/logue: A Critical Introduction to Polyamory.” *Sexualities* 9(5): 515–529.
- Ho, Petula Sik Ying. 2006. “The (Charmed) Circle Game: Reflections on Sexual Hierarchy Through Multiple Sexual Relationships.” *Sexualities* 9(5): 547–564.
- Link, Bruce G., and Jo C. Phelan. 2001. “Conceptualizing Stigma.” *Annual Review of Sociology* 27: 363–385.
- Lockett, Eleesha. 2022. “What It Means to Be Polyamorous.” *Healthline*. Accessed September 9, 2012. <https://www.healthline.com/health/relationships/polyamorous>.

- Noël, Melita J. 2006. "Progressive Polyamory: Considering Issues of Diversity." *Sexualities* 9(5): 602–620.
- Sheff, Elisabeth. 2012. "Three Waves of Non-Monogamy: A Select History of Polyamory in the United States." *Elisabeth Sheff Blog*. Accessed September 9, 2012. <https://elisabethsheff.com/2012/09/09/three-waves-of-polyamory-a-select-history-of-non-monogamy/>.
- _____. 2013. *The Polyamorists Next Door: Inside Multiple-Partner Relationships and Families*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.
- _____. 2020. "Polyamory Is Deviant – But Not for the Reasons You May Think." *Deviant Behavior* 41(7): 882–892.
- Sternberg, Robert J. 1986. "A Triangular Theory of Love." *Psychological Review* 93(2): 119–135. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.93.2.119>.
- Veenat, Arora. 2020. "Polyamory: A Critical Introduction, Features and Issues." *Maharshi Dayanand University Research Journal (Arts)* 19(1): 81–94.